

Det marina friluftslivets framtid

En studie av det marina friluftslivet i
planeringen av Västerhavet och Norra
Bohuslän

Författare
Hanna Hedin & Ludvig Dorian Johansson

Handledare
Andreas Skriver Hansen

Kandidatuppsats i Kulturgeografi
VT2019

Institutionen för ekonomi och samhälle
Avdelningen för Kulturgeografi
Handelshögskolan vid
Göteborgs Universitet

GÖTEBORGS UNIVERSITET
HANDELSHÖGSKOLAN

Uppsats/Examensarbete:	15 hp
Nivå:	Kandidat
Kurs:	KGG310 inom Samhällsvetenskapligt Miljövetarprogram
Termin/år:	VT2019
Handledare:	Andreas Skriver Hansen
Examinator:	Ana Gil Solá
Nyckelord:	“friluftsliv, rekreation, landskap, kust- och havsplanering, fysisk planering, recreational landscapes”

SAMMANFATTNING

Med utgångspunkt i Sveriges Förslag till Havsplaner samt Norra Bohusläns Blå Översiktsplan undersöker denna kvalitativa studie det marina friluftslivets beaktande inom vägledande planering av kust och hav. Studiens empiri grundas i dokumentanalys av centrala planeringsdokument i kombination med intervjuer. Dessa har analyserats med fokus på vilken syn på friluftsliv som uttrycks i planeringen, hur olika aspekter av friluftslivet värderas och vilka konsekvenser detta leder till för det marina friluftslivet. Studien tar avstamp i forskning som berör friluftsliv, fysisk planering samt den teoretiska förståelsen av landskapet som ett rekreationslandskap (*Recreational landscapes*) innehållande både materiella och immateriella kvaliteter. I de studerade dokumenten råder en till stor del ensidig syn på det marina friluftslivets värden. Fokus ligger på tillgänglighet, utrymme och visuella aspekter i landskapet medan immateriella värden i stort bortses från. Studien visar även på en otydlighet gällande innebörden av friluftslivsbegreppet och dess relation till rekreation och turism vilket kan leda till tolkningsproblem vid användning av plandokumentet. Det är tydligt att friluftslivet anses vara viktigt men i planerna motiveras inte tydligt varför. Nya metoder, tydligare definierade begrepp och ett samlat kunskapsunderlag gällande det marina friluftslivet behövs för att stärka friluftslivets argument gentemot andra intressen.

Nyckelord: friluftsliv, rekreation, landskap, kust- och havsplanering, fysisk planering, recreational landscapes

Förord

Denna uppsats är skriven inom Samhällsvetenskapligt Miljövetarprogram (SMIL) med inriktning Kulturgeografi vid Handelshögskolan, Göteborgs Universitet. Ämnesvalet för uppsatsen grundar sig i bådas vårt intresse för friluftsliv.

Vi vill först och främst tacka Thomas Johansson och Carl Dahlberg som lät sig intervjuas och som bidragit med värdefull information och gett nyans åt uppsatsen. Vi vill även rikta ett tack till Eva Thulin som hjälpt till med intervjuförberedelser och kommit med hjälpsamma synpunkter under hela kursens gång.

Avslutningsvis vill vi ge ett stort tack till vår handledare Andreas Skriver Hansen som bidragit med ovärderlig vägledning och stöttning när vägen framåt känts otydlig.

Hanna Hedin & Ludvig Dorian Johansson
Göteborg 2 juni 2019

Innehållsförteckning

SAMMANFATTNING	i
Förord.....	ii
Innehållsförteckning.....	iii
1. Introduktion	1
1.1 Inledning och problemformulering	1
1.2 Syfte och frågeställningar.....	2
1.3 Avgränsningar	2
1.4 Kulturgeografisk relevans.....	3
1.5 Disposition.....	3
2. Bakgrund: Planering av kust och hav	4
2.1 Fysisk planering	4
2.2 Planering av kust och hav.....	4
2.2.1 Havsplanering på nationell nivå och kommunal nivå	5
3. Kunskapsöversikt med fokus på friluftslivet i planeringen.....	6
3.1 Friluftsliv – ett mångfacetterat begrepp	6
3.2 Varför planera för friluftsliv?.....	7
3.3 Marint friluftsliv i planeringen - tidigare forskning	8
4. Teoretiskt ramverk	10
4.1 Introduktion: Friluftsliv och landskap.....	10
4.2 Recreational landscapes.....	10
5. Metod.....	12
5.1 Introduktion och forskningsdesign.....	12
5.2 Dokumentanalys	12
5.2.1 Val av dokument för analys	12
5.2.2 Bearbetning och analys av dokument	13
5.3 Informantintervjuer	14
5.3.1 Val och presentation av informanter	14
5.3.2 Förberedelser och utförande av intervjuer.....	15
5.3.3 Bearbetning och analys av intervju material	15
5.4 Validitet och reliabilitet.....	15
5.5 Kritik	16
5.6 Alternativa metoder.....	16
6. Resultat	17
6.1 Introduktion till Havsplanen och dess funktion	17

6.2	Introduktion till Blå ÖP och dess funktion.....	17
6.3	Friluftsliv, rekreation och turism	18
6.3.1	<i>Havsplanen</i>	18
6.3.2	<i>Blå ÖP</i>	19
6.4	Mål och visioner	21
6.4.1	<i>Havsplan</i>	21
6.4.2	<i>Blå ÖP</i>	21
6.5	Motiv – varför marint friluftsliv är viktigt.....	22
6.5.1	<i>Havsplan</i>	22
6.5.2	<i>Blå ÖP</i>	23
6.6	Stödande värden - vad är viktigt för det marina friluftslivet.....	24
6.6.1	<i>Havsplanen</i>	24
6.6.2	<i>Blå ÖP</i>	24
6.7	Områdesavvägningar och intressekonflikter.....	25
6.7.1	<i>Havsplanen: Specifika områdesavvägningar</i>	25
6.7.2	<i>Havsplanen: Intressekonflikter</i>	26
6.7.3	<i>Blå ÖP: Specifika områdesavvägningar</i>	27
6.7.4	<i>Blå ÖP: Intressekonflikter</i>	28
7.	Analys.....	30
7.1	Vad är friluftsliv?	30
7.2	Varför är det marina friluftslivet viktigt?.....	31
7.3	Vad är viktigt för det marina friluftslivet?	32
7.4	Bristande underlag	33
8.	Slutsatser.....	35
8.1.	Svar på syfte och frågeställningar	35
8.2	Avslutande reflektioner och framåtblick.....	36
9.	Referenser	38
9.1	Skriftliga källor.....	38
9.2	Muntliga källor	41
10.	Bilagor	42
	Bilaga 1. Planområde Blå Översiktsplan - Fördjupad översiktsplan för Strömstad, Tanum, Sotenäs och Lysekils kommun.....	42
	Bilaga 2. Planområde Västerhavet, Förslag till Havsplaner för Sverige.....	43
	Bilaga 3. Intervjuguide	44

1. Introduktion

1.1 Inledning och problemformulering

Vågor och strömmar, stränder och klippor och ett öppet vatten som innebär ett landskap utan tydliga gränser. Kusten och havet är särskilda miljöer med landskapskvaliteter som på många sätt skiljer sig från miljöer på land. Dessa områden är populära och viktiga för friluftsliv (Hansen 2016; Ankre 2019). Samtidigt är havet och kusten viktiga för en mängd andra intressen såsom livsmedelsproduktion, transport, boende och kulturarv för att nämna några. Utan vågar och staket ska friluftslivet och alla dessa andra intressen ändå samsas om utrymmet på havet. Samtidigt ska hänsyn tas till de unika miljöer och ofta känsliga marina ekosystem som behöver skyddas och bevaras. Sammantaget ställer detta särskilda krav på planering. Denna studie ämnar undersöka hur det marina friluftslivet beaktas i planeringen av kusten och havet.

I framförallt en svensk kontext är fysisk planering av havet ett relativt nytt fenomen. Som medlem i EU ska Sverige i enlighet med Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/89/EU upprätta och genomföra havsplanering i syfte att beakta ekonomiska, sociala och miljömässiga aspekter för att främja en hållbar utveckling inom havsrelaterade sektorer. Ansvar för denna planering ligger hos Havs- och vattenmyndigheten (HaV) vilka har upprättat ett förslag till havsplanering som i nuläget ligger ute för granskning (HaV 2019a). Havsplaneringen ska integrera näringspolitiska, sociala och miljömässiga mål och främja samexistens mellan olika verksamheter och användningsområden. Planförslagen ska också vägleda annan planering, belysa allmänna intressen och beskriva hur frågor kring oförenliga mål och intressen ska lösas (Havsplaneringsförordningen SFS 2015:400). De geografiska områden som havsplaneringen hanterar överlappas till viss del av den kommunala planeringen vilket gör att ansvaret för planeringen av dessa områden ligger på både kommunerna och HaV (HaV 2018). Kommunerna har sedan innan ett ansvar att genom översiktsplanering projektera hur alla mark- och vattenområden inom kommunen ska användas (Plan- och bygglagen (PBL) 3 kap 1-2 §§ SFS 2010:900).

Friluftslivet är ett av de allmänna intressen som ska beaktas i planeringen och under de senaste två årtiondena har friluftsliv blivit ett allt viktigare område inom såväl politik som planering och förvaltning (Bladh, Sandell, Stenseke & Emmelin 2013). I Regeringens proposition om framtidens friluftsliv framhålls vikten av att friluftslivet beaktas vid samhällsplanering både på land och till havs (Prop. 2009/10:238). Fysisk planering på land är ett väletablerat forskningsområde med stort utbud av teoretisk litteratur (för översikt se exempelvis Nyström & Tonell 2012). Havsplanering är däremot en nyare företeelse och därför mindre beforskat även om det på senare år fått ökad uppmärksamhet (se Zaucha & Gee 2019). Forskning om havsplanering i en svensk kontext är dock fortfarande begränsad (Johansson & Ramberg 2018). Friluftslivsaspekter inom planering generellt är även detta ett förhållandevis utforskat område (Petersson Forsberg 2012). Vad gäller det marina perspektivet inom svensk friluftslivsforskning har detta fått relativt lite uppmärksamhet

(Hansen 2016). Ur ett förvaltningsperspektiv poängterar Hansen (2016) att fokus framförallt har legat på de fysiska förutsättningarna i landskapet medan sociala värden och betydelser i stort negligerats. Sammantaget tyder detta på ett större kunskapsbehov om det marina friluftslivet i planeringen av kusten och havet. Mot bakgrund av detta är ökad kunskap om marint friluftsliv i relation till fysisk planering viktigt för att förbättra förutsättningarna för en tillfredsställande och hållbar planering och förvaltning av marina friluftslivsområden. I och med nya krav på havsplanering blir det viktigt att förstå hur friluftslivets intressen inom planering beaktas i relation till övriga intressen som nyttjar eller konkurrerar om samma områden.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med detta arbete är att undersöka hur marint friluftsliv beaktas inom översiktlig och vägledande planering av kusten och havet. Detta syfte preciseras genom att fokusera på granskningsdokumentet *Förslag till Havsplaner för Sverige* samt Norra Bohusläns *Blå Översiktsplan*. Syftet operationaliseras genom nedan följande två frågeställningar. Den första frågan är bred och konkretiseras därför av två förtydligande underfrågor:

- ***Hur beaktas marint och kustnära friluftsliv inom den vägledande planeringen av kusten och havet?***
 - *Vilken syn på begreppet friluftsliv uttrycks i planeringen?*
 - *Hur värderas olika aspekter av det marina friluftslivet i planeringen?*
- ***Vilka konsekvenser för det marina friluftslivet leder detta beaktande till?***

1.3 Avgränsningar

Huvudfokus för denna studie är att undersöka friluftslivet inom fysisk planering av kusten och havet. Studien utgår från en svensk kontext och är geografiskt avgränsad till att studera kust- och havsområdet inom kommunerna Strömstad, Tanum, Sotenäs och Lysekil samt havsområdet Västerhavet som till viss del överlappar kommunernas havsområden (se Bilaga 1 och 2).

I dagsläget finns ett förslag till havsplaner för Sverige framtaget av Havs- och Vattenmyndigheten. Förslaget är en granskningshandling och slutgiltigt förslag av planen ska lämnas till regeringen i slutet av 2019 (HaV 2019a). Rådande förslag är den enda övergripande planeringen av havet som berör hela landet och utgör därmed en central utgångspunkt i relation till studiens syfte. Att studera planeringen av hela Sveriges havsområden vore dock mer omfattande än vad som ryms inom ramarna för detta arbete varför avgränsning krävs. Havsplaneringen är indelad i tre geografiska områden; Bottniska viken, Östersjön och Västerhavet (HaV 2019a). Västerhavsområdet överlappas till viss del av den Blå Översiktsplan¹ som under 2018 antogs av Strömstads, Tanums, Sotenäs och Lysekils kommuner (Tillväxt Norra Bohuslän (hädanefter TNB) 2018a). Den Blå ÖP:n utgör en

¹ Planen är inte en kommunal översiktsplan i dess egentliga mening utan fungerar som en gemensam fördjupad översiktsplan för kommunernas havsområden och blir därigenom en del av kommunernas översiktliga planering (Tillväxt Norra Bohuslän 2018a). Dokumentet heter dock Blå Översiktsplan och kommer fortsättningsvis i denna studie refereras till som Blå ÖP.

gemensamt framtagna fördjupad översiktsplan för kommunernas havsområden. Flera kommuner arbetar idag med havsplanering (Boverket 2018a) men den Blå ÖP:n för Strömstad, Tanum, Sotenäs och Lysekil utgör i dagsläget den enda antagna ÖP:n med särskilt fokus på kust och hav.

Då det finns så få exempel på havsplanering i en svensk kontext blir dessa två planhandlingar av stor vikt för att förstå hur det marina friluftslivet planeras på nationell respektive mellankommunal nivå. I och med att planområdena till viss del överlappar kan denna studie även ge vissa insikter gällande hur de olika plannivåerna samverkar med varandra och vilken betydelse detta får för det marina friluftslivet. Med anledning av detta är det relevant att avgränsa studien till dessa planområden.

1.4 Kulturgeografisk relevans

Kulturgeografin studerar samspelet mellan människan och jordytan med särskilt fokus på att undersöka orsaker och konsekvenser av mänskliga aktiviteter. Fysisk planering är ett sätt att påverka och kontrollera riktningen för detta samspel. Havsplanen och Blå ÖP är en typ av fysisk planering som uppkommit då det finns ett behov av att styra användningen av havet i en hållbar riktning. Kulturgeografin ämnar även att i tid och rum studera relationer mellan ekonomiska, politiska, sociala, kulturella och ekologiska förhållanden. Planeringen av kust och hav är en spelplan där alla dessa frågor hamnar i konflikt och det marina friluftslivet är en aspekt av dessa. På så vis är området relevant ur ett kulturgeografiskt perspektiv.

1.5 Disposition

Resterande del av uppsatsen är disponerad enligt följande. I kapitel 2 ges en bakgrund till fysisk planering av havet på olika planeringsnivåer. I kapitel 3 introduceras och problematiseras begreppet friluftsliv varpå friluftslivet introduceras som planeringsproblem, därefter presenteras tidigare forskning gällande planering av det marina friluftslivet. I kapitel 4 presenteras studiens teoretiska ramverk varefter uppsatsens metod redogörs för i kapitel 5. I kapitel 6 presenteras studiens insamlade empiri vilken i kapitel 7 diskuteras i relation till tidigare forskning och teori. I kapitel 8 presenteras slutligen studiens slutsatser, avslutande reflektioner samt framåtblick.

2. Bakgrund: Planering av kust och hav

I nedanstående avsnitt introduceras fysisk planering och havsplanering varpå en översikt ges över vad planering av havet innebär på nationell och kommunal nivå.

2.1 Fysisk planering

Fysisk planering handlar om markanvändningsfrågor och kan beskrivas som den verksamhet som hanterar ”exploatering eller skydd och bevarande av mark och vatten” (Nyström & Tonell 2012, s. 173). Inom ramen för den fysiska planeringen ska avvägningar göras mellan olika intressen och målkonflikter hanteras. Den fysiska planeringen handlar även om avvägningar mellan enskilda och allmänna intressen (Emmelin, Fredman, Lisberg Jensen & Sandell 2010). Vad gäller fysisk planering på land finns idag ett stort utbud av forskning och teoretisk litteratur som berör både syftet med planering och de processer som hör till (för översikt se exempelvis Nyström & Tonell 2012). Däremot saknas lika omfattande forskning kring maritim fysisk planering eller havsplanering, även om fältet ständigt växer (för översikt se Zaucha & Gee 2019). Kidd & Ellis (2012) pekar på att det finns viss potential för gränsöverskridande kunskap om planering av land och hav. De vitt skilda biofysiska egenskaperna hos landmiljöer och marina miljöer gör dock att traditionell fysisk planering inte direkt kan översättas till havsplanering. Med andra ord krävs ett annat planeringsförfarande när det handlar om vattenområden. En viktig gemensam aspekt för de båda planeringstyperna är dock hantering av intressekonflikter, mänsklig påverkan och utveckling för att därigenom bidra till en hållbar utveckling (Kidd & Ellis 2012, Johansson & Ramberg 2018)

2.2 Planering av kust och hav

I denna uppsats används begreppet havsplanering som synonym till det engelska uttrycket *maritime spatial planning* (MSP)². Havsplanering kan ses som ett ramverk för myndigheter och andra intressenter att koordinera användning och utveckling inom och över sektorsgränser för att optimera hållbart nyttjande av naturresurser i havet. Havsplanering syftar till att gagna både ekonomisk utveckling och bevarande av miljön men ska framförallt utgå från en ekosystemansats. Detta innebär att planeringen utgår från vilken typ av nyttjande ekosystemet i fråga klarar av (Schaefer & Barale 2011). Under de senaste åren har havsplanering fått ökad internationell uppmärksamhet och ses som ett lovande verktyg för att planera användningen av havet (Ehler, Zaucha & Gee 2019). Detta bland annat till följd av att individuell sektorsplanering lett till överutnyttjande av marina resurser som inte främjat en långsiktigt hållbar resursanvändning (Schaefer & Barale 2011). Att samordna planering av marina intressen är därför en viktig aspekt av havsplanering. Även samordningen mellan olika statliga nivåer inom planeringsprocessen är av betydelse då havsplanering sker på såväl FN- och EU-nivå som nationell och kommunal nivå. Koordinering mellan de olika nivåerna är av vikt för hantering av utmaningar som rör till exempel klimatförändringar, handel och logistik, energiförsörjning och den enskildes möjligheter till friluftsliv. Samordning är också viktigt för

² I litteraturen förekommer både *marine* och *maritime spatial planning* där begreppet *maritime* vanligen används i relation till planering av olika aktiviteter i och användningar av havet medan *marine* är mer associerat till biologiska aspekter i den marina miljön. För översikt se exempelvis Zaucha & Gee (2019).

harmonisering mellan landbaserad fysisk planering och havsplanering eftersom processer på land påverkar den marina miljön och vice versa. Enligt Schaefer & Barale (2011) bör målen för havsplanering på nationell och regional nivå definieras övergripande medan den lokala bör vara mer detaljerad och konkret för att kunna implementeras, praktiseras och mätas.

2.2.1 Havsplanering på nationell nivå och kommunal nivå

Enligt Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/89/EU ska varje medlemsstat med havskust upprätta och genomföra havsplanering. Detta med syfte att beakta ekonomiska, sociala och miljömässiga aspekter för att främja en hållbar utveckling inom havsrelaterade sektorer. EU hänvisar också till artikel 1.3 i direktiv 2008/56/EG där det framgår att planeringen av land och hav ska länkas samman och att samstämmighet ska främjas mellan havsplanering och de planer och andra processer som inbegrips, därav förvaltning och planering av kustområden. HaV har enligt Havsplaneringsförordningen (SFS 2015:400) i uppdrag att ta fram havsplaner för Sverige som avser tre separata planer för områdena Bottniska viken, Östersjön respektive Västerhavet. Dessa planer ska integrera näringspolitiska, sociala och miljömässiga mål och främja samexistens mellan olika verksamheter och användningsområden. Genom att representera statens samlade planeringsmål för havet ska Havsplanen vägleda myndigheter och kommuner, belysa allmänna intressen och beskriva hur frågor kring oförenliga mål och intressen bör lösas (Havsplaneringsförordningen SFS 2015:400).

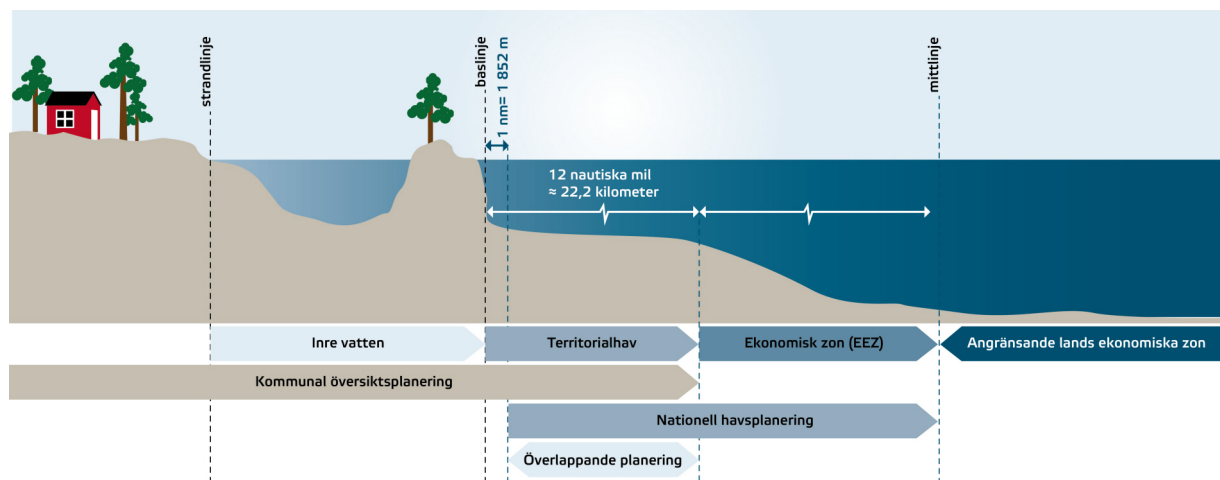

Fig. 1. Administrativa gränser för planering av havet. Källa: Boverket 2018b

Havet delas in i olika zoner (se Fig. 1) där staten och HaV ansvarar för planering av den ekonomiska zonen. Ansvaret för planeringen av territorialhavet delas mellan HaV och kommunerna (HaV 2018). Kommunernas ansvar grundas i Plan- och bygglagen (3 kap 1-2§§) som anger att varje kommun ska ha en aktuell översiktsplan som anger inriktning för en långsiktig utveckling av den fysiska miljön och hur mark- och vattenområden ska användas, utvecklas och bevaras. Havsplanen kommer i överlappet (territorialhavet) att verka vägledande för den kommunala planeringen när den väl antagits (Boverket 2018b). Därför är det viktigt att dessa olika planeringsnivåer harmoniserar med varandra för att intressen på de olika nivåerna inte ska krocka.

3. Kunskapsöversikt med fokus på friluftslivet i planeringen

I följande avsnitt definieras och problematiseras studiens användning av begreppet friluftsliv. Därefter förklaras varför friluftsliv är ett område för fysisk planering varpå en översikt ges över tidigare forskning om marint friluftsliv. Samtliga avsnitt behandlar huvudsakligen friluftslivet ur en svensk kontext. Gällande svensk nationell havsplanering finns endast en begränsad mängd forskning varför den tidigare friluftslivsforskning som behandlas framförallt rör det kommunala perspektivet.

3.1 Friluftsliv – ett mångfacetterat begrepp

I denna uppsats definieras friluftsliv som ”*vistelse utomhus i natur- eller kulturlandskapet för välbefinnande och naturupplevelser utan krav på tävling*”. Detta kan ses som den officiella svenska definitionen av friluftsliv och används både av Sveriges riksdag och i litteraturen (se exempelvis SFS 2010:2008; Emmelin et al. 2010; Hansen 2016). Detta är en bred definition där det inte är helt tydligt var gränsen går mellan vad som räknas som friluftsliv och inte. Detta blir särskilt tydligt gällande gränsen mellan friluftsliv och idrott, turism och rekreation (Emmelin et al 2010). Därför följer nedan en översikt över olika aspekter av begreppet.

Sandell (2003) menar att det finns en växande gråzon mellan friluftsliv och idrott bland annat i former av ”sportifierade” traditionella friluftaktiviteter som antagit en typ av tävlingsformat. Även Gelter (2000) menar att träning och en aktiv livsstil blivit allt mer sammankopplat med friluftsliv. Gelter (2000) menar även att friluftslivsbegreppet blivit mer aktivitetsfokuserat vilket författaren uttrycker som en kritik mot att begreppet tappat sin själsliga och filosofiska innebörd. Vad gäller friluftsliv och rekreation är rekreation enligt Beery (2013) ett smalare begrepp som inte lyckas fånga alla aspekter av friluftsliv. Emmelin et al (2010) menar att synen på friluftsliv som rekreation är en viktig del av den moderna friluftslivstraditionen. I denna aspekt innebär rekreation stärkande återhämtning genom vistelse i naturen som kan ha en terapeutisk verkan och bidrar samtidigt till att friluftsliv ur politisk synvinkel förknippas med motion och förbättrad folkhälsa. Rekreation kan alltså ses som en aspekt av friluftslivet (Emmelin et al 2010).

Det finns också ett överlapp mellan friluftsliv och turism. Tillväxtverket definierar turism som ”människors aktiviteter när de *reser* till och *vistas* på platser utanför sin *vanliga omgivning* för kortare tid än ett år för fritid, affärer eller andra syften” (Tillväxtverket 2016, s. 6). Enligt den officiella friluftslivsdefinitionen anges *vistelse utomhus* utan att precisera hur länge eller hur långt från hemmet vistelsen utomhus är. Friluftsliv som utövas utanför individens vanliga omgivning innebär i denna mening både friluftsliv och den turism som kan kallas naturturism (Emmelin et al. 2010; Wolf-Watz 2015). Vid planering blir skillnaden mellan friluftsliv och turism av betydelse ur kommersiella och politiska perspektiv, både utifrån ekonomiska skäl och huruvida olika aspekter bör stöttas eller kontrolleras. I dessa fall blir det ofta avgörande vilken betydelse och vilka avgränsningar man fäster vid respektive begrepp (Emmelin et al 2010). I likhet med Emmelin et al. (2010) och Wolf-Watz (2015) görs i denna studie dock ingen distinktion mellan friluftsliv och naturturism. Sammantaget ger detta en bred definition av friluftslivet som möjligen skiljer sig från den allmänna uppfattningen av ordet. I

forskningssammanhang pekar dock Emmelin et al (2010) på vikten av att använda just en bred definition som kan fånga upp förändringar och uppmärksamma sådant som ligger i begreppets utkanter.

Viktigt att poängtera är att även om denna studie utgår från den ”officiella” definitionen av friluftsliv så är friluftsliv ett mångfacetterat begrepp. Olika individer kan ha olika uppfattningar om friluftslivets innebörd och hur begreppet tolkas är ingen självklarhet (Sandell 2003). Detta poängteras även av Fredman, Karlsson Romild & Sandell (2008) vars resultat från en nationell enkätundersökning visar på tydliga skillnader gällande vad de svarande ansåg vara friluftsliv. En stor majoritet ansåg exempelvis att aktiviteter som fjällvandring och fågelskådning är friluftsliv medan åsikterna skiljde sig mer gällande exempelvis parkpromenader i stadsområden och motoriserade aktiviteter (Fredman et al. 2008). Friluftslivets aktiviteter i kust- och havsområden exemplifieras av Hansen (2016) som allt från mer vardagliga aktiviteter som strandpromenader till mer traditionella friluftslivsaktiviteter som vandring, tältning och fiske. Även motoriserade aktiviteter som körande med motorbåt inkluderas av Hansen (2016) som friluftsliv vilket även görs i denna studie.

3.2 Varför planera för friluftsliv?

Under de senaste två årtiondena har friluftsliv blivit ett allt viktigare område inom politik, planering och förvaltning (Bladh, Sandell, Stenseke & Emmelin 2013). Hansen (2016) pekar på att detsamma även gäller för det marina och kustnära friluftslivet, då särskilt i relation till marin och kustnära turism. Detta då friluftsliv och turism uppmärksammas som viktigt för utveckling och tillväxt i marina och kustnära områden (Hansen 2016; HaV 2012). Vikten av det marina och kustnära friluftslivet har även tydliggjorts i och med Regeringens skrivelse som sätter upp tio mål för friluftslivspolitikerna i Sverige med syfte att bland annat bidra till fler naturupplevelser, ökat välbefinnande, social gemenskap och ökad kunskap om natur och miljövård (Skr 2012/13:51). I skrivelsen framgår att kust- och skärgårdslandskap är viktiga tillgångar för friluftslivet. Även det nationella miljömålet *Hav i balans samt levande kust och skärgård* anger i ett av sina delmål att havs- och kustlandskapens värden för friluftslivet ska värnas och bibehållas (HaV 2019b). I utvärderingen av delmålet gällande friluftslivet bedömer dock HaV (2019b) att detta inte kommer att vara uppnått till 2020.

Friluftsliv är även en viktig aspekt av hållbar utveckling och i Regeringens skrivelse (Skr. 2012/13:51) beskrivs friluftsliv, natur- och kulturupplevelser som en del av den sociala dimensionen av hållbar utveckling. En förutsättning för friluftsliv är tillgång till områden att utöva friluftsliv på, det vill säga tillgång till natur i bred bemärkelse. Friluftslivet konkurrerar därmed om utrymme med andra intressen och i detta har planeringen en viktig roll i att skapa förutsättningar för friluftsliv (Emmelin et al. 2010). Det marina friluftslivet påverkas även negativt av bland annat högt exploateringsstryck, nybyggnationer och nedskräpning (HaV 2019b). För friluftslivet är den kommunala planeringen särskilt viktig då det huvudsakligen är här som de olika konkurrerande intressena vägs mot varandra och beslut fattas gällande vilka intressen som ska prioriteras (Petersson Forsberg 2012). Ett av de mest grundläggande skälen till att beakta friluftslivet i den kommunala fysiska planeringen är att det är lagstadgat genom

Plan - och bygglagen (PBL) och Miljöbalken (MB) (Petersson Forsberg 2012). I Regeringens proposition om framtidens friluftsliv benämns friluftsliv som ett allmänt intresse och man framhåller bland annat vikten av att friluftslivet beaktas vid planering av markanvändning (Prop. 2009/10:238). Att hänsyn ska tas till både allmänna och enskilda intressen vid planering är lagstadgat i PBL³ (2 kap. 1 § PBL SFS 2010:900). I MB benämns friluftsliv och det rörliga friluftslivet som riksintresse (3 kap. och 4 kap. MB). Med andra ord är det både ur en politisk synvinkel såväl som med avseende på lagstiftning av vikt att ta hänsyn till det marina friluftslivets intressen vid planering av kust och hav.

3.3 Marint friluftsliv i planeringen - tidigare forskning

Friluftsliv i marina miljöer har fått relativt lite uppmärksamhet inom svensk friluftslivsforskning och enligt Hansen (2016) finns ett behov av mer kunskap. Detta kunskapsbehov förstärks i och med att friluftsliv i allmänhet och friluftslivsaspekter inom planering är förhållandevis outforskade områden (Petersson Forsberg 2012; Ankre 2019; Stenseke, Fredman, Sandell & Emmelin 2013). Dessutom är fysisk planering av havsområden relativt nytt i Sverige vilket också betyder att havsplanering efter svenska förhållanden kan ses lite som outforskad mark (Johansson & Ramberg (2018). Rådande förslag till Havsplaner för Sverige och den antagna Blå ÖP:n för norra Bohuslän (se avsnitt 1.3) är nya typer av dokument i en svensk kontext och det saknas forskning om det marina friluftslivet i relation till dessa.

Enligt Petersson Forsberg (2012) använder kommuner gärna friluftsliv i sin marknadsföring, men vad gäller den faktiska planeringen och implementeringen finns tydliga brister. Författaren menar att det i samhället finns en hög efterfrågan på friluftsområden men att detta sällan syns i planeringsprocessen. Traditionella ekonomiska markanvändningsintressen får istället fördel i det lokala beslutsfattandet. Enligt Petersson Forsberg (2012) är ett av problemen att planeringslagstiftningen i huvudsak består av ramlagar öppna för tolkning samtidigt som friluftslivet är ett allmänt intresse bland många andra. Att friluftsliv sällan avgränsas i planeringsdokument innebär ytterligare en tolkningsproblematik. I likhet med Hansen (2016) menar Petersson Forsberg (2012) att kunskap om friluftsliv grundad i vetenskaplig forskning behöver integreras i planeringsprocessen.

Kust- och havsområden är populära områden för friluftsliv (Hansen 2016; Ankre 2019). Samtidigt utgör kusten och havet känsliga natur- och kulturmiljöer där många olika intressen ska samsas vilket kan skapa konflikter mellan exempelvis bevarande, tillgängliggörande och utveckling (Ankre 2019). Med utgångspunkt i Blekinge och Luleå skärgård studerar Ankre (2019) friluftsliv utifrån både ett planeringsperspektiv och ett användarperspektiv med fokus på olika typer av konflikter. I sitt resultat identifierar författaren bland annat skillnader mellan planeringsperspektivet och friluftslivsutövarnas perspektiv gällande vilka konflikter som identifieras och hur de beskrivs samt skillnader i synen på skärgårdslandskapet och hur olika aspekter av det värderas. I ett avslutande framåtblickande avsnitt ser Ankre (2019) en

³ Begreppet friluftsliv använd inte i PBL men Petersson Forsberg (2012) menar att flera andra lydelse i lagtexten gällande bland annat naturvistelse och utomhusaktiviteter kan motsvara friluftsliv.

utmaning gällande den fysiska planeringen av friluftsliv i svenska kustområden i att gränsen mellan vad som anses vara friluftsliv är otydlig.

Gällande det marina friluftslivet uttrycker Hansen (2016) att detta har fått relativt lite uppmärksamhet inom svensk friluftslivsforskning. Med fokus på förvaltning av kusten och havet söker författaren därför utveckla en kunskapsbas gällande besöksuppföljning av det marina och kustnära friluftslivet. Särskilt relevant för denna studie är Hansens (2016) teoretiska bidrag gällande vikten av att inkludera mänskliga relationer och upplevelser i förståelsen av det marina och kustnära landskapet vilket diskuteras mer utförligt i nästa avsnitt (kapitel 4).

4. Teoretiskt ramverk

I detta kapitel introduceras friluftslivet i relation till landskapet och dess koppling till fysisk planering varpå studiens teoretiska ramverk presenteras. I kapitlet motiveras även det teoretiska ramverkets relevans i förhållande till studiens syfte.

4.1 Introduktion: Friluftsliv och landskap

Friluftslivets grundförutsättning i form av tillgång till natur diskuteras ofta i termer av tillgång till *landskapet* (se exempelvis Emmelin et al 2010; Sandell 2005; Hansen 2016; Ankre 2019). Den fysiska planeringen handlar på ett övergripande plan om att planera för olika landskapsinnehåll med fokus på olika former av markanvändning i landskapet (Emmelin et al 2010). Detta blir ofta en fråga om exploatering respektive bevarande där det för friluftslivet är av vikt vilka värden och kvaliteter i landskapet som bedöms som skyddsvärda för just friluftsliv (Emmelin et al. 2010; Ankre 2019). Det finns inom planering och förvaltning en syn på landskapets värde för friluftsliv som en funktion av fysiska kvaliteter i landskapet. Högt biologiskt skyddsvärde eller "vild och orörd" natur har traditionellt setts som likvärdigt med högt friluftsvärde. Friluftslivsutövare är dock ingen homogen grupp, det finns en mängd olika preferenser gällande vilken typ av natur och grad av påverkan som uppskattas (Emmelin et al. 2010). Olika människor kan även ha olika syn på landskapet och dess olika värden kopplat både till de fysiska egenskaperna i landskapet och individuella uppfattningar (Sandell 2005). Nedan introduceras ett teoretiskt perspektiv på friluftslivets landskap och vilka olika typer av värden som kan kopplas till detta.

4.2 Recreational landscapes

Hansen (2016) utvecklar en kunskapsgrund för övervakning och uppföljning av maritimt friluftsliv inom svenska kust- och havsområden. Han framhåller bland annat att det behövs en ny syn och förståelse av landskapet och dess immateriella kvaliteter. Detta för att landskap både innehåller fysisk miljö och natur men även mänskliga relationer, känslor, upplevelser och symboliska värden. Även dessa immateriella aspekter av landskapet är viktiga kvaliteter för friluftslivet. Författaren menar bland annat att tidigare forskning och förvaltning kring friluftslivet främst fokuserat på det fysiska eller materiella landskapet och de ekonomiska aspekter som hör till, exempelvis vilka miljöer och aktiviteter som folk är villiga att spendera pengar på, och i mindre utsträckning eller ingen alls på de immateriella landskapen och deras koppling till friluftslivet. Detta ensidiga fokus som förbiser friluftslivets immateriella kvaliteter gör att man går miste om sociala värden och den mening de tillför. Hansen (2016) använder sig av följande citat för att belysa vikten av att inkludera även immateriella värden:

...landscapes [...] are more than containers of natural resources and staging areas for enjoyable activities. They are locations filled with history, memories, and emotional and symbolic meanings. (Williams & Vaske 2003, s. 383).

Som kontrast till uppfattningen om det materiella landskapet introducerar Hansen (2016) begreppet *recreational landscapes*⁴ (hädanefter rekreationslandskap). Detta är inget helt nytt begrepp men författaren vidareutvecklar begreppet utifrån ovan nämnda citat. Han delar in begreppet i tre delar: rekreationsinnehåll (tillfredsställande aktiviteter) i en fysisk miljö (naturtillgång och iscensättande miljöer) och de erfarenheter detta resulterar i (historia, minnen och emotionell och symbolisk mening). Denna indelning understödjer uppfattningen om att landskap är mer än bara dess fysiska innehåll. Hur ett rekreationslandskap uppfattas måste alltid ställas i relation till den enskilde utövarens erfarenheter och intressen då människors aktiviteter är en del av den process som formar och omformar såväl det fysiska som sociala landskapet. Då platser och landskap påverkar människors uppfattningar och syn på landskapet påverkas även deras aktiviteter. Hansen (2016) beskriver det som en ändlös cykel av människors påverkan på landskapet och landskapets påverkan på människor. Ett rekreationslandskap är med andra ord inte enbart ett neutralt opåverkat rum, utan en plats med mening och värde som formas genom bland annat friluftaktiviteter. Mot denna bakgrund blir det viktigt att förstå vilka materiella och immateriella miljöer som är viktiga för friluftslivsutövare och varför för att kunna planera för friluftslivet och därav ge mer fokus åt sociala aspekter.

Vidare menar Hansen (2016) att kust- och havsområden bör förstås som rekreationslandskap där både materiella och immateriella kvaliteter förekommer. En syn på kust- och havsområden som ett rum med fysiska kvaliteter och förhållanden antyder att dessa områden erbjuder resurser för att utöva olika rekreationella aktiviteter. Författaren exemplifierar detta med egenskaper som fisk för fritidsfiske, vatten för t.ex. kajakpaddling och stränder för solande och bad. De immateriella kvaliteterna skiljer sig från dessa genom att betona hur rekreationsutövare tillskriver dessa rum, som aktiviteterna förekommer i, mening och värde. Symboliska värden kan kopplas såväl till aktiviteten i sig som till den plats där den utövas, men även överskrida gränsdragningen mellan dessa enheter. Något som kan skapa en samhörighet mellan individen, platsen och aktiviteten – ett rekreationslandskap med både materiella och immateriella värden

Hansen (2016) förtydligar att det är viktigt att ha dessa immateriella värden i åtanke vid hantering av förvaltningsplaner och åtgärder och att en balans måste finnas mellan de marina landskapens fysiska resurser och de värden som dessa innehåller och bidrar med. Författaren fokuserar på förvaltning, tillsyn och besöksuppföljning. Vi anser att detta sätt att se holistiskt på landskap är relevant även inom planering då förvaltningen måste anpassas efter de förutsättningar som skapats genom planering och efterföljande konsekvenser. Mot bakgrund av detta teoretiska ramverk kan vi kategorisera olika materiella och immateriella värden som uttrycks i relation till friluftslivet i planeringen. Detta hjälper oss att systematiskt besvara på vilket sätt planhandlingarna beaktar olika typer av värden vilket är en viktig del i att besvara våra forskningsfrågor.

⁴ Begreppet har sin grund i den geografiska sub-disciplinen *recreation geography* och geografisk landskapsteori (för vidare läsning, se Hansen 2016).

5. Metod

I detta kapitel presenteras den forskningsdesign och de metoder som använts för att besvara studiens frågeställning. Tillvägagångssätt, utmaningar och problem tas också upp i kapitlet.

5.1 Introduktion och forskningsdesign

Denna studie ämnar söka ny kunskap gällande det marina friluftslivet i planeringen genom kvalitativ explorativ textanalys av planeringsdokument. Detta kompletteras även med empiri insamlad genom informantintervjuer. Vidare tar studien avstamp i det teoretiska begreppet rekreationslandskap (se avsnitt 4.2). En kvalitativ explorativ textanalys handlar om granskning och analys av ett urval av texter med syfte att förstå innehåll och sammanhang. Denna metod har valts för att den tillåter att djupare utforska problemområden där det finns kunskapsluckor för att därigenom inhämta så mycket kunskap som möjligt relaterat till det specifika problemområdet (Patel & Davidson 2011). Den kvalitativa ingången tillåter en tolkande analys av materialet samt att söka argument och tankemönster som kan besvara studiens frågeställning. Stycken som är mer relevanta för studien än andra kan läsas mer aktivt samtidigt som frågor ställs till texten (Esaiasson et al 2012). Explorativa undersökningar tillåter användning av flera tekniker för att samla in data (Patel & Davidson 2011). Något vi valt att tillämpa genom att komplettera textanalyser med informantintervjuer.

Studien har en induktiv karaktär då analys och resultat baseras på empiri som samlats in från dokumenten och intervjuerna. Det innebär också att vi vill öka förståelsen av en företeelse snarare än att verifiera eller falsifiera en hypotes (Bryman 2011). Vi återger dock inte en fullständig avspeglning av verkligheten då resultatet framförallt utgår från tolkningar av planeringsdokument och informanternas intervjuer. Studien syftar inte heller till att generera några generella slutsatser kring marint friluftsliv inom planering utan snarare att beskriva hur det marina friluftslivet beaktats i de specifika fallen. Studien blir relevant då man kan anta att de studerade planeringsdokumenten, som i Sverige är bland de första i sitt slag, kommer utgöra en grund eller mall för en del kommande planering som berör hav och kust. Denna studie bidrar därmed till att fylla en kunskapslucka och belysa både positiva och negativa aspekter kring hur det marina friluftslivet beaktas i dessa. Förhoppningen är att vi med hjälp av ovan nämnda tillvägagångssätt ska nå ny kunskap som kan ligga till grund för fortsatta studier på området och även vara av relevans inom framtida planering.

5.2 Dokumentanalys

5.2.1 Val av dokument för analys

Nedan presenteras de dokument som studerats i detta arbete.

Nationell havsplanering:

- *Förslag till Havsplaner för Sverige: Bottniska viken, Östersjön, Västerhavet. Granskningshandling 2019-03-14*
Förslag till övergripande planering av hela Sveriges havsområden indelat i tre geografiska områden. Dokumentet innehåller även generella delar som gäller hela

Sverige (HaV 2019a). I studien inkluderas endast planens generella delar samt den geografiska avgränsning som rör Västerhavet.

- *Miljökonsekvensbeskrivning av förslag till havsplaner för Sverige - Bottniska viken, Östersjön och Västerhavet, Granskningshandling*
Miljökonsekvensbeskrivningen utgör granskningshandling tillsammans med rådande förslag och är ett stödande dokument till Havsplanen (HaV 2019c).

Blå översiktsplan för norra Bohuslän:

- *Blå Översiktsplan för norra Bohuslän: Fördjupad översiktsplan för havsområdena i Strömstad, Tanum, Sotenäs och Lysekils kommuner. Planbeskrivning*
Planbeskrivningen är den del av Blå ÖP som innehåller själva planeringen i text och till viss del kartor. Här redovisas kommunernas mål, visioner, strategier och rekommendationer för användning av mark och vatten. Dokumentet innehåller även en miljökonsekvensbeskrivning. (TNB 2018a).
- *Blå Översiktsplan för norra Bohuslän: Fördjupad översiktsplan för havsområdena i Strömstad, Tanum, Sotenäs och Lysekils kommuner. Planeringsförutsättningar*
Planeringsförutsättningar är en del av Blå ÖP men innehåller ingen faktisk planering. Dokumentet ska fungera som ett faktaunderlag och ge förståelse för planområdet och de förutsättningar planeringen bygger på. (TNB 2018b)

I och med det i dagsläget begränsade utbudet av havsplanering utgör Blå ÖP och Förslag till Havsplaner (hädanefter kallat Havsplanen) centrala dokument för studier av havsplanering på nationell och mellankommunal nivå (se avsnitt 1.3). Vi har även valt att inkludera Havsplanens miljökonsekvensbeskrivning i studien. Detta på grund av att miljökonsekvensbeskrivningen tydliggör hur vissa relevanta avvägningar gjorts och vilka effekter dessa antas ge. Ytterligare en anledning till att inkludera miljökonsekvensbeskrivningen är att Blå ÖP:s Planbeskrivning innehåller en miljökonsekvensbeskrivning vilket ger bättre samstämmighet analysen av de två olika plannivåerna.

5.2.2 Bearbetning och analys av dokument

Textanalysen har bestått av en flerstegsprocess. Som ett första steg genomlästes samtliga valda dokument i sin helhet för att skapa en överblick över innehållet. Därefter har textstycken relevanta för studien lyfts ut och försetts med sidnummer. Urvalet av relevant textmaterial skedde genom operationalisering av ett antal nyckelord: *friluftsliv, rekreation, turism, aktiviteter, upplevelser, landskap*⁵. Dessa nyckelord har valts mot bakgrund av friluftslivsbegreppets mångfacetterade karaktär (se avsnitt 3.1) och anses direkt eller indirekt beröra friluftsliv. Därefter utarbetades ett antal frågor till texterna varvid de utvalda styckena i sin helhet eller delar av dessa kategoriserades utefter vilken fråga de besvarade. Mot bakgrund av det teoretiska begreppet rekreationslandskap (se avsnitt 4.2) lades särskild vikt vid att

⁵ Landskap är ett centralt begrepp gällande planering för friluftsliv och kan ha olika materiella och immateriella innehåll som berör friluftsliv, se kap 4.

identifiera vilka olika typer av värden som beskrivs i relation till friluftslivet. Följande redogörs för de huvudsakliga frågorna som ställts till materialet (se även Kap. 6); i) *Hur beskrivs friluftslivet?* ii) *Vilka mål och visioner rörande marint friluftsliv kan utläsas?* iii) *På vilka sätt beskrivs det marina friluftslivet som viktigt?* iv) *Vad beskrivs som viktigt för det marina friluftslivet?* och v) *Vilka specifika områdesavvägningar och intressekonflikter gällande friluftslivet kan utläsas?*. En betydande del av dokumenten behandlar natur- och kulturmiljöer, miljöer som inte specifikt behandlar friluftsliv men som på olika sätt utgör en förutsättning för det marina friluftslivet. Här har en subjektiv bedömning gjorts kring vilka textstycken som varit av relevans i förhållande till studiens syfte och utifrån de nyckelord och frågor som ställts till texterna.

5.3 Informantintervjuer

För att komplettera dokumentanalyserna har semistrukturerade samtalsintervjuer med tjänstemän verksamma i respektive planprocess genomförts. Intervjuerna har syftat till att bredda och fördjupa förståelsen av hur det marina friluftslivet beaktas i planeringen, förbättra förståelsen för den process som lett fram till respektive plan samt förtydliga vissa aspekter av dokumenten. Intervjusubjekten har därför valts ut i egenskap av informanter för att bidra med djup och nyansering i kombination med dokumentanalysen (Esaiasson et al. 2012).

5.3.1 Val och presentation av informanter

Två informantintervjuer har genomförts med personer som varit ansvariga eller delaktiga i framtagandet av respektive planeringsdokument. Vid den inledande kontakten frågades informanterna om de aktivt deltagit i planeringsprocessen och om de har insyn i hur man arbetat med det marina friluftslivet. Vi frågade även om det möjligen finns personer med större inblick i just dessa frågor och om de i så fall kan hänvisa oss vidare till dessa. Båda svarade att de har tillräcklig kunskap på området och att de gärna ställer upp. Nedan följer en presentation av våra informanter:

- *Thomas Johansson*: Arbetar som enhetschef på Enheten för Havsplanering, en del av Avdelningen för havs- och vattenförvaltning på Havs- och vattenmyndigheten. I arbetet ingår bland annat att samordna, delta och fatta beslut kring vägvalsfrågor rörande den nationella havsplaneringen.
- *Carl Dahlberg*: Arbetar som processledare på Tillväxt Norra Bohuslän. Tillväxt Norra Bohuslän är en projektorganisation som jobbat med den nu antagna Blå Översiktsplanen. Projektet är ett samarbete mellan de fyra kommunerna Lysekil, Sotenäs, Strömstad och Tanum.

Det är möjligt att andra informanter som arbetat mer direkt med friluftslivsfrågor hade visat sig mer lämpade för studien. Vi anser dock att båda valda informanter utgör en god grund då de med sina samordnande och vägledande roller kan beskriva hur processen sett ut och hur prioriteringar gjorts i förhållande till det marina friluftslivet.

5.3.2 Förberedelser och utförande av intervjuer

Inför intervjuer är det viktigt att tänka på eventuella intervjuareffekter som kan uppstå till följd av bland annat var i tid och rum intervjuerna utförs och hur vi framställer oss själva som forskare (Esaiasson et al. 2012). Med detta i åtanke kontaktades inledningsvis informanterna per mail där vi presenterade vilka vi är och vad vi undersöker. För informanternas bekvämlighet fick de själva välja tid och plats för intervjuerna vilket resulterade i att en utfördes på den ena informantens kontor och den andra med hjälp av Skype⁶. Intervjuerna har utförts som semistrukturerade samtalsintervjuer, vilket innebär att ett begränsat antal relativt öppna frågor har ställts. Detta intervjuformat ger möjlighet att registrera oväntade svar och tillåter även uppföljning och spontana följdfrågor vilket är passande eftersom intervjuerna syftar till att bredda, fördjupa och nyansera vår dokumentanalys (Esaiasson et al. 2012). Inför intervjuerna sammanställdes en intervjuguide (se Bilaga 3), med några specifika frågor för respektive informant, med fokus på bland annat planeringsprocesserna, hur friluftslivet beaktats, intresseavvägningar och prioriteringar. För att i den mån det är möjligt inte påverka svaren i någon särskild riktning formulerades frågorna på ett så öppet och neutralt sätt som möjligt. Båda informanterna informerades innan intervjuerna om att ljudinspelning kommer att användas, att det som sägs kan komma att användas i studien och att de när som helst kan avbryta intervjun utan vidare motivering. De erbjöds även att gå igenom det transkriberade materialet och studiens resultat innan publicering men har i båda fallen avböjt. Vi har även fått tillåtelse att publicera informanternas namn och arbetstitlar.

5.3.3 Bearbetning och analys av intervjumaterial

Intervjuerna transkriberades utifrån ljudinspelningarna i sin helhet för att därefter bearbetas. Som första steg efter transkriberingen gjordes en övergripande sammanfattning av vad informanterna sagt. Viktiga avsnitt som stödjer, talar emot eller kompletterar det utvalda innehållet i textanalyserna lyftes därefter ut för vidare analys. Delar av detta har sedan vävts in och presenterats i resultatet. Vid transkribering och analys av intervjuer är det viktigt att ha i åtanke att talspråk och skriftspråk inte är samma sak. Talet kan vara osammanhängande och innehålla grammatiska fel samtidigt som betoning, gester och kroppsspråk försvinner (Patel & Davidsson 2011). Detta är något vi reflekterat över under transkriberingen. Ofullständiga meningar och delvis osammanhängande svar är något som påverkat bearbetningen i någon mån, men detta har varit av så pass ringa betydelse att det inte påverkat resultatet i stort.

5.4 Validitet och reliabilitet

Patel & Davidsson (2011) menar att begreppen validitet och reliabilitet är så sammanflätade vid rent kvalitativa studier att begreppet reliabilitet sällan används av forskare. Istället får validitet en vidare betydelse i dessa fall. Vid kvalitativa studier uttrycker validiteten att man studerar rätt företeelse och därav vad som avses studeras enligt syftet och de frågor som ställts, styrkt av god teoriunderbyggnad och noggrannhet vid själva mätningen (Patel & Davidsson 2011). För att säkerställa att vi faktiskt studerat det vi ämnat studera har vi återkommande blickat tillbaka på syfte och frågeställningar. Vår teoretiska grund bygger på

⁶ Vi är medvetna om att Skype kan innebära att viss personlig kontakt går förlorad. Ett problem var också att vissa ord försvann pga. brus och störningar. Detta skedde dock i så pass liten omfattning att det inte påverkat resultatets helhet

teorin kring rekreationslandskap (se avsnitt 4.2) och det är bland annat detta vi utgått från vid analys av dokumenten och intervjuerna. Att följa samma tillvägagångssätt vid samtliga dokumentanalyser och att använda ljudinspelning och ordagrann transkribering av intervjuerna är också metoder som använts för att undvika systematiska fel. Patel & Davidsson (2011) menar vidare att begreppet validitet inom en kvalitativ studie syftar på hela forskningsprocessen och inte enbart datainsamlingen och att det är viktigt att fånga in det som är mångtydigt och motsägelsefullt. Genom att komplettera dokumentanalysen med intervjuer har vi kunnat belysa vissa motsägelser och hur informanterna sett på relevanta begrepp. Mer än en vinkel på problemet har påvisats och motsägelsefulla argument har fångats in vilket har kommunicerats i uppsatsen. Vi har också försökt vara så transparenta som möjligt i vårt tillvägagångssätt för att påvisa vad vi gjort, hur och varför för att öka studiens trovärdighet.

5.5 Kritik

Kvalitativa metoder kan kritiseras för att vara subjektiva och i för stor utsträckning bygga på icke systematiska uppfattningar om vad som är viktigt (Bryman 2008). Detta är en svårighet i och med att denna studie i mycket grundas på våra tolkningar av de studerade dokumenten och intervjuerna. Vi är medvetna om problematiken och har därför försökt vara så transparenta som möjligt i vårt arbete så att utomstående ska kunna bedöma dess trovärdighet. Svårigheter att generalisera kvalitativa resultat och replikera dessa typer av undersökningar är också kritik som kvalitativa studier ofta möter (Bryman 2008). Dock är som nämnt inte målet att generalisera utan att ge kunskap om de specifika planerna och de processer som ligger bakom. I och med att studien huvudsakligen bygger på för allmänheten tillgängliga dokument och att vi tydligt redogjort för hur dokumenten bearbetats och analyserats finns dessutom en transparens som till viss del möjliggör replikering av studien. En annan möjlig brist är att valen av dokument kan tyckas smala, då vi endast tittat på två vägledande planeringshandlingar. Den främsta orsaken till detta är att planeringen av hav och kust är relativt nytt i Sverige och därav saknas i stort denna typ av planering i dagsläget. Något som kunnat stärka resultatet och bidra med ytterligare intressanta aspekter hade kunnat vara att gå in djupare i andra delar av planeringen som indirekt kan påverka friluftslivet. Att titta närmare på till exempel natur, kultur och sjöfart hade kunnat ge en mer nyanserad bild av vad som bidrar till och påverkar friluftsliv. Detta hade dock gjort studien betydligt mer omfattande.

5.6 Alternativa metoder

Givetvis finns andra metoder som hade kunnat användas för att besvara studiens syfte. Fokusgrupper med planerare hade exempelvis kunnat genomföras för att få en djupare inblick i hur själva planeringsprocessen sett ut och friluftslivets inkludering i denna. Även intressenter från friluftslivets sida hade kunnat inkluderas för att särskilt kunna belysa positiva aspekter och eventuella brister i planeringen. Detta hade kunnat ge intressanta inblickar i friluftslivets beaktande ur ett användarperspektiv. Dessa metoder valdes dock bort, dels på grund av tidsaspekten och dels för att studiens syfte utgår från ett planeringsperspektiv. En annan möjlighet hade kunnat vara att göra en jämförande studie mellan valda dokument och liknande planeringsprocess på land för att tydligare belysa skillnader i planeringen av det marina respektive icke marina friluftslivet. Vi anser dock att vald metod är adekvat för att kunna besvara vårt syfte.

6. Resultat

I detta kapitel redogörs för resultatet av genomförda dokumentanalyser och intervjuer. Först ges en kort introduktion till respektive plan och dess funktion. Kapitlet är därefter strukturerat efter ett antal övergripande teman som genererats under dokumentanalysen som är kopplade till friluftslivets beaktande. Synen på begreppet friluftsliv utreds varpå vi redogör för om och på vilket sätt friluftsliv uttrycks som något viktigt. Därefter redogörs för vilka förutsättningar för friluftslivet som tas upp i planerna. Avslutningsvis redogörs för specifika områdesavvägningar samt planernas beaktande av intressekonflikter rörande friluftslivet. För varje tema redogörs resultaten under separata rubriker för Havsplanen respektive Blå ÖP. Båda perspektiv inkluderar insamlat material från respektive dokumentanalys samt från respektive informant.

6.1 Introduktion till Havsplanen och dess funktion

Förslag till Havsplaner för Sverige (hädanefter kallat Havsplanen) innehåller övergripande planering av Sveriges havsområden (HaV 2019a). I dokumentanalysen är Havsplanens generella och ej områdesspecifika delar inkluderade samt de delar som specifikt berör Västerhavet. Även *Miljökonsekvensbeskrivningen* som utgör ett separat men stödjande dokument har studerats med fokus på Västerhavet samt de generella delarna. Havsplanen ska när den är antagen fungera vägledande för ett hållbart nyttjande av havet och riktar sig framförallt till myndigheter, kommuner och regioner (HaV 2019a). Vägledning ska ges så att inbegripna områden används i enlighet med de ändamål som de är bäst lämpade för vad gäller beskaffenhet, läge och samhällsbehov. Havsplanen ska även avväga intressen och främja samexistens där det är möjligt. I planen står att det är svårt att i dagsläget förutsäga mer i detalj hur den nationella havsplaneringen faktiskt kommer att påverka användningen av havet. En möjlig nytta att det kommer finnas ett samlat underlag vid tillståndsprocesser och att kustkommuners planeringsprocesser sannolikt kommer att effektiviseras (HaV 2019a.). Enligt Thomas Johansson ska Havsplanen underlätta för kommuner och regioner genom att staten talar med en röst. Tanken är att dessa inte ska behöva förhålla sig till vad enskilda myndigheter uttrycker i planeringsfrågor som rör försvar, energi, transport osv. När Havsplanen väl antas kommer denna fungera som statens samlade vägledning rörande alla aspekter. Han pekar dock på att kommuner kommer ha möjlighet att frångå havsplaneringen då denna inte är juridiskt bindande. Det finns enligt HaV (2019a) ett behov av ett samlat planeringsunderlag för friluftsliv då det ur ett lokalt perspektiv är viktigt att den nationella planeringen kan förhålla sig till lokala förutsättningar och intressen.

6.2 Introduktion till Blå ÖP och dess funktion

Blå ÖP är en fördjupad översiktsplan för Strömstad, Tanum, Sotenäs och Lysekils kommuner. Planen antogs under 2018 och fungerar som ett tillägg till kommunernas rådande planering. *Planbeskrivningen* är den del av Blå ÖP som innehåller den faktiska planeringen (TNB 2018a). I Planbeskrivningen redogörs för kommunernas mål, visioner och strategier samt en redovisning av rekommendationer för användning av mark och vatten. I detta dokument redogörs även övergripande för de ekologiska, ekonomiska och sociala konsekvenser ett genomförande av planförslaget kan innebära. Planeringen har en vägledande funktion och är

inte juridiskt bindande, det blir i de flesta fall upp till prövande myndighet att fatta beslut gällande förändringar (TNB 2018a). I dokumentanalysen ingår även dokumentet *Planeringsförutsättningar* vilket är en del av Blå ÖP som inte innehåller någon faktisk planering utan fungerar som faktaunderlag till planeringen (TNB 2018b). Båda dokument är uppdelade efter fem fokusområden: Naturvärden, Marina livsmedel, Maritim turism och rekreation, Sjöfart och båtliv samt Marin energi och forskning (TNB 2018a; TNB 2018b). Friluftsliv behandlas framförallt under fokusområdena Maritim turism och rekreation samt Sjöfart och Båtliv.

6.3 Friluftsliv, rekreation och turism

För att kunna besvara frågeställningen om hur det marina friluftslivet beaktas i de två planhandlingarna är ett första steg att utreda vilken syn planeringen har på vad friluftsliv innebär. Dokumenten analyserades därför genom att ställa frågan ”Hur beskrivs friluftslivet?”. Nedan redogörs först för begreppsanvändningen för Havsplanen och därefter för Blå ÖP.

6.3.1 Havsplanen

I Havsplanen skrivs redan inledningsvis under de övergripande målen rekreation och friluftsliv och det är oklart huruvida man menar att begreppen skiljer sig åt eller om de används med liknande betydelse (HaV 2019a). Begreppet friluftsliv definieras en gång i planhandlingen som “vistelse utomhus i natur- och kulturlandskap för välbefinnande och naturupplevelser” (HaV 2019a s.214). Utöver detta saknas tydliga ramar för vad som menas med friluftsliv och en definition av begreppet rekreation saknas helt. I Havsplanen tycks friluftsliv och rekreation både användas synonymt och som separata företeelser. Det står exempelvis skrivet att:

Förutsättningar ska även skapas för att ge människor tillgång till havet för friluftsliv och rekreation. Det ska bidra till både folkhälsa och utveckling inom besöksnäring. (HaV 2019a s.36)

Detta citat kan tolkas som att friluftsliv och rekreation har samma eller liknande förutsättningar och att de bidrar till samma typer av värden. Hur begreppen eventuellt skiljer sig åt framgår inte vilket tyder på att de snarare fungerar som liktydiga. Samtidigt används de två begreppen på andra ställen där de ges olika innebörd. Friluftsliv används då framförallt för att beskriva olika typer av aktiviteter så som dykning eller båtliv medan rekreation används för att beskriva ett värde eller tillstånd som kan uppnås genom en fritidsaktivitet (HaV 2019a). Fritidsfiske beskrivs exempelvis som en av friluftslivets aktiviteter och som en aktivitet genom vilken rekreation kan uppnås:

Fritidsfiske innebär att man fiskar för rekreation eller för konsumtion av fångsten i det egna hushållet. (HaV 2019a s.211)

Att det finns en otydlighet i användningen av begreppen friluftsliv och rekreation framgår även av intervjun med Thomas Johansson. I havsplaneringen har man enligt Thomas

Johansson valt att använda sig av begreppet rekreation istället för friluftsliv då detta anses vara ett bredare begrepp än friluftsliv. Även om man valt att frångå friluftslivsbegreppet så används det fortfarande i planen och Thomas Johansson menar att användningen av friluftsliv och rekreation inte är helt konsekvent. Genom att använda rekreation menar han dock att man fångar in sådant som att bara ligga på stranden vilket friluftsliv, som han menar är ett för begränsande begrepp, inte gör. Han blir här dock något osäker på sitt svar och påpekar att detta i och för sig kanske också räknas som friluftsliv.

Även gällande friluftsliv och turism finns en otydlighet i Havsplanen gällande begreppens innebörd. Detta gäller särskilt friluftslivet i relation till båtliv och båtturism. Båtliv beskrivs i planen som en form av friluftsliv, samtidigt kopplas båtliv också ihop med turism. Både friluftsliv och turism tas även upp kopplat till rekreation. Havsplanen innehåller exempelvis ett kapitel som behandlar planeringsförutsättningar där bland annat den befintliga användningen rörande rekreation beskrivs (HaV 2019a). Detta delas upp i underrubriker där bland annat *Båtliv* utgör en rubrik. I båtlivet inkluderas här internationell kryssningsturism som en för Sverige viktig och växande aktivitet (HaV 2019a.). Även i miljökonsekvensbeskrivningen inkluderas kryssningsturism i båtliv/friluftsliv:

Friluftsliv som berör vatten i havsplaneområdena omfattar framförallt fritidsbåtstrafik och fritidsfiske men även kryssningsfartyg och färjetrafik, jakt, safari m.m. (HaV 2019c, s.54).

Friluftsliv och rekreation i relation till turism tas även upp under intervjun och Thomas Johansson menar att det varit en utmaning i hur begreppen ska behandlas. Han pekar på att rekreation till viss del kräver ostördhet och att det därför inte alltid passar att ha rekreation och turismnäring inom samma områden men att ett av problemen är att det idag saknas väl utarbetade underlag för hur detta ska hanteras. Att det inte finns ett samlat underlag för detta gör också enligt Thomas Johansson att länsstyrelser, regioner och kommuner behandlar ämnesområdena på olika sätt vilket leder till att begreppen i vissa fall flyter samman och i andra fall beskrivs som separata företeelser.

6.3.2 Blå ÖP

Även i Blå ÖP råder en otydlighet kring begreppen friluftsliv, rekreation och turism. Det framgår i Planbeskrivningen att turism, rekreation och friluftsliv har gemensamma värden i upplevelser av kust- och skärgårdslandskapet (TNB 2018a). Vad begreppen egentligen innebär och hur de skiljer sig åt framgår däremot inte. I planen uttrycks exempelvis att:

Utpekade områden är värdefulla för båt- och friluftsliv [...]. De ska vara tillgängliga för rekreation, turism och för upplevelser av kust- och skärgårdslandskapet. (TNB 2018a, s.58)

Här nämns både friluftsliv och rekreation så väl som turism utan att något av begreppen definieras närmare (TNB 2018a). De förtydliganden gällande friluftslivsbegreppet som anges är att båtliv är en form av friluftsliv. Båtliv förklaras som fritidsaktiviteter med alla typer av

fritidsbåtar vilket inkluderar allt från större motorbåtar till små kajaker (TNB 2018a). I Planeringsförutsättningar, som är ett separat dokument, står dock skrivet att:

Begreppet friluftsliv definieras av regeringen som ”vistelse utomhus i natur- eller kulturlandskapet för välbefinnande och naturupplevelse utan krav på tävling.” (TNB 2018b, s.43)

Denna definition kommenteras inte vidare men det är rimligt att anta att Blå ÖP i sin helhet utgår från denna definition.

Begreppen rekreation och friluftsliv diskuteras under intervjun med Carl Dahlberg och på frågan om hur man har tänkt kring begreppen svarar han att han inte tror rekreationsbegreppet riktigt har definierats under planeringsprocessen. Han menar dock att rekreation är ett bredare begrepp som kan inkludera mer än friluftslivsbegreppet. Utan att gå in på vilka de faktiska skillnaderna är förklarar han vidare att han anser att rekreation och friluftsliv till viss del överlappar varandra men att det även finns vissa skilda aspekter av begreppen som bara är friluftsliv respektive bara rekreation. Även turism och friluftsliv diskuteras under intervjun och Carl Dahlberg menar att gränsen mellan turism och friluftsliv är något luddig. Han beskriver exempelvis att båtliv i många fall innebär både turism och friluftsliv. När man exempelvis är ute till sjöss och lägger till ett par dagar i naturhamn menar han att det kan beskrivas mer som friluftsliv samtidigt som man andra dagar går i land för att shoppa eller gå på restaurang vilket mer handlar om turism. Även lokalboende kan i denna bemärkelse enligt Carl i viss mening räknas som “turister”:

Man är både turist och friluftslivsmänniska alltså. Och även för oss som bor här hela tiden så är det [...] stundtals är det friluftsliv man håller på med och ibland tar man del av dom turistiska erbjudandena och dom här aktiviteterna kan liksom gå in i varandra. (Carl Dahlberg)

Denna ”gråzon” mellan turism och friluftsliv kan även uttydas i Blå ÖP. I Planeringsförutsättningar anges att huvuddelen av den lokala turismen i planområdet är ”kopplad till havet och kan definieras som kustturism” (TNB 2018b, s.44). Vidare beskrivs att turism kopplad till naturen och landskapet kan beskrivas som naturturism. De höga naturvärdena i kust-, skärgårds och havslandskapet beskrivs som viktiga för denna turism. Man uttrycker därefter att turismen ur denna aspekt har liknande förutsättningar och anspråk som friluftslivet. Samtidigt uttrycks också att det finns viktiga skillnader mellan friluftsliv och turism och att konflikter kan uppstå mellan intressena:

Friluftsliv och besöksnäring är två former av anspråk som på många sätt skiljer sig åt, men som i den fysiska planeringen har en grundläggande gemensam beröringspunkt- behovet av tillgång till naturen och landskapet. I den strategiska planeringen av havet är besöksnäringen och friluftslivet de områden som kanske tydligast pekar på de konflikter som kan uppkomma mellan olika anspråk. (TNB 2018b, s.43)

På vilka sätt anspråken skiljer sig åt framgår dock inte. I Planeringsförutsättningar kan även en direkt koppling mellan turism och friluftsliv vad gäller båtliv uttydas i att båtlivet både beskrivs som en viktig del av turismen och som en form av friluftsliv. (TNB 2018b)

6.4 Mål och visioner

I både Havsplanen och Blå ÖP finns mål och visioner som direkt och indirekt kan anses vara kopplade till friluftsliv, exempelvis miljörelaterade mål om god marin miljö. Här redogörs dock endast för de mål och visioner som är direkt relaterade till friluftsliv och rekreation. Att både friluftsliv och rekreation tas med är till följd av planernas utbredda användning av båda begreppen för sådant som enligt vår definition kan räknas som friluftsliv.

6.4.1 Havsplan

God havsmiljö och hållbar tillväxt står som övergripande planeringsmål i Havsplanen. Därefter ställs flera delmål upp som planerna ska skapa förutsättningar och beredskap för. *Regional utveckling, rekreation och bevarande av kulturvärden* är ett av dessa delmål och som därav blir den mest relevanta för friluftsliv. Vid vidare beskrivning av denna punkt anges bland annat att planen ska skapa rumsliga förutsättningar för hållbar utveckling, jämlikhet, god livskvalitet och attraktiva miljöer, både lokalt och regionalt. Planen ska även bidra till bevarande och hänsynstagande till landskapsbilden, utveckling av näringsliv och utveckling av friluftsliv. Ett annat mål av relevans är *God tillgänglighet*. Här beskrivs bland annat att planen ska bidra till att göra havet tillgängligt för en bred allmänhet. Något som enligt planen kan ses som en förutsättning för att kunna utöva vissa typer av friluftsliv. I planen anges även att människor ska ges möjligheter att uppleva natur och utöva friluftsliv med allemansrätten som grund (HaV 2019a).

6.4.2 Blå ÖP

Det övergripande målet för Blå ÖP är det nationella miljömålet *Hav i balans samt levande kust och skärgård*. En övergripande vision för planen som är av relevans för friluftslivet är att man vill ha en maritim framtid där:

[...] alla människor har goda förutsättningar att ta del av de upplevelser och aktiviteter som havet och skärgården erbjuder. (TNB 2018a, s.29).

Tillgänglighet är ett av planens nyckelbegrepp och gällande turism, rekreation och friluftsliv uttrycks ett mål att förbättra tillgängligheten (TNB 2018a). I målbeskrivningen för fokusområdet Maritim turism och rekreation anges att kusten ska vara tillgänglig och attraktiv både för de boende och för att attrahera besökare och stärka turistnäringen. Här beskrivs även ett mål att bevara skärgårdslandskapets karaktärsdrag, kulturvärden och upplevelsevärden. För båtlivet uttrycks ett mål om att minska negativ miljöpåverkan och skapa förutsättningar för ett mer hållbart båtliv. Tillgängligheten ska även förbättras så att även de som inte har tillgång till båt har möjlighet att ta del av havet och skärgården (TNB 2018a).

I de mer övergripande målbeskrivningar och visioner som återfinns i Planbeskrivningen nämns inte friluftsliv specifikt. I ett delavsnitt kallat *Strategiska blå inspel* finns dock ett avsnitt med rubriken ”Knutpunkter för friluftsliv”. De strategiska blå inspelen berör frågor

som hanteras i planeringen av landområden och ligger därmed utanför Blå ÖP:s mandat. Det som tas upp här är tänkt att fungera som just inspel för den kommunala planeringen på land. I avsnittet uttrycks en vilja att förbättra tillgängligheten för friluftsliv och det står bland annat skrivet att:

Gästhamnar, campingplatser och övriga platser längs kusten med servicefunktioner och god tillgänglighet bör nyttjas i en sammanhängande struktur av mindre knutpunkter med syfte att få en god tillgänglighet för friluftsliv längs hela kuststräckan. (TNB 2018a, s.38)

Här poängteras också vikten av att i planeringen av friluftsliv binda samman land och hav. Knutpunkterna ska enligt beskrivningen fungera som utgångspunkter för friluftsliv från land ut till havet (TNB 2018a).

6.5 Motiv – varför marint friluftsliv är viktigt

Nedan redogörs för vilka motiv som kan uttydas i planerna till varför det marina friluftslivet är viktigt. Detta relaterar både till direkta argument som uttrycks för det marina friluftslivet såväl som vilka olika typer av värden som uttrycks i relation till friluftslivet.

6.5.1 Havspan

I Havspanen uttrycks att rekreation och friluftsliv på olika sätt bidrar till folkhälsa, välbefinnande, livskvalitet, upplevelser, hållbar utveckling samt sysselsättning inom turistnäringen (HaV 2019a). På olika ställen i planhandlingen uttrycks dock friluftslivets bidragande effekt till positiva värden olika starkt, vilket skapar en viss otydlighet. På vissa ställen står det att marint friluftsliv *kan bidra* till folkhälsa och utveckling. På andra ställen uttrycks motiven starkare, exempelvis:

Rekreation och friluftsliv, inklusive fritidsfiske, har stor betydelse för människors livskvalitet och hälsa. (HaV 2019a s.35).

När vi frågar Thomas Johansson om vilka anledningar det finns till att planera för friluftsliv så menar han att det handlar om social hållbarhet. Han förklarar att planeringen framförallt har utgått från en ekosystemansats innehållande de tre dimensionerna miljö, ekonomi och sociala aspekter och att det är viktigt att ha med de sociala aspekterna för att människan ska må bra. Vidare säger han att både den ”allmänna myten” och forskning tyder på att människor mår bättre av att röra på sig och att kunna koppla av vilket är något som möjliggörs genom friluftsliv. Han poängterar också att upplevelse av vacker natur är viktigt.

Ur ett ekonomiskt perspektiv anses det i Havspanen att kust- och havsområden är viktiga för maritima näringar kopplade till fritid och turism. Exempel som nämns på sådana verksamheter är färjetrafik, kryssningsfartyg, skärgårdsturism, fritidsfiske samt handel med och service av fritidsbåtar. Denna typ av verksamheter anses bidra till besöksnäring, sysselsättning och svensk ekonomi. Attraktiva havs- och kustlandskap beskrivs stärka Sveriges långsiktiga konkurrenskraft som turistmål och man hänvisar bland annat till att Statistiska centralbyrån redovisat att det år 2017 spenderades cirka 35 miljoner gästnätter

inom 10 kilometer från kustlinjen, vilket utgjorde 61 procent av årets totala antal gästnätter i Sverige (HaV 2019a). I miljökonsekvensbeskrivningen framgår att Västerhavet bidrar till välfärd lokalt och regionalt, bland annat genom sina förutsättningar för rekreationsaktiviteter (HaV 2019c). När planen mer specifikt beskriver planeringsförutsättningar i Västerhavet framhålls friluftsliv och turism som viktigt för regional utveckling längs med hela kust- och havsområdet (HaV 2019a). I Skagerrak och Kattegatt förekommer bland annat omfattande fritidsfiske och fritidsbåtsaktivitet och befolkningen anges öka markant i vissa områden under sommarmånaderna till följd av inkommande besökare.

6.5.2 Blå ÖP

I Planeringsförutsättningar står att ”friluftslivet antas ha en stark koppling till livskvalitet, avkoppling och folkhälsa” (TNB 2018b, s. 43). Utöver detta ges inga direkta argument för varför friluftslivet är viktigt varken i Planeringsförutsättningar eller i Planbeskrivningen. Turismen och båtlivet beskrivs dock som centrala för kommunernas tillväxt och utveckling (TNB 2018b). I dokumenten förekommer även ett antal värden kopplade till framförallt upplevelser, maritim turism och rekreation men även kopplat till friluftsliv. Dessa värden kan tolkas som indirekta motiv som talar för att det maritima och kustnära friluftslivet är viktigt. Under fokusområdet Maritim turism och rekreation skriver man bland annat att:

Upplevelsen av kust, hav och skärgård är en av våra främsta tillgångar för att få boende och besökare att trivas, attraheras och känna tillhörighet till samhället. Att vårda den visuella och upplevelsemässiga attraktivitet som landskapet och den bebyggda miljön tillhandahåller är därför av högsta prioritet. (TNB 2018a, s.56)

Här uttrycks alltså att trivsel, attraktion och tillhörighet till samhället är värden kopplade till upplevelse av kust, hav och skärgård och därför bör prioriteras. Upplevelser av natur- och kulturlandskapet kopplas i dokumenten till både turism och rekreation så väl som till friluftsliv (TNB 2018a, 2018b). Dessa värden kan alltså ses som indirekta motiv till varför friluftsliv är viktigt. Ett annat värde som i Blå ÖP kopplas till både friluftsliv och rekreation såväl som till turism är *berikande upplevelser*. Man uttrycker exempelvis att det finns positiva och berikande värden i att uppleva stillhet, orördhet och storslagenhet. I intervjun med Carl Dahlberg diskuteras motiven till att planera för friluftsliv och på frågan om varför man ska inkludera friluftsliv i planeringen menar Carl Dahlberg att han ser det som en självklarhet:

Det tycker jag är helt självklart på något sätt. Det är så viktigt för det här området. Vi har jättemycket naturreservat, vi har fantastisk natur, friluftsliv, vi har det här båtlivet som är så stort och liksom formande av vad vi har. (Carl Dahlberg)

Även om exempelvis industri och turism också är väldigt viktiga för området säger Carl Dahlberg att friluftslivet kan ses som områdets signum. Denna syn uttrycks inte direkt i Blå ÖP, samtidigt framgår att båtliv, naturvärden och upplevelser av hav och skärgård är formande av områdets identitet vilket kan tolkas som ytterligare ett indirekt värde kopplat till friluftsliv. I Planbeskrivningen uttrycks att “Havet och skärgården är [...] en viktig del av identiteten” (TNB 2018a s. 36) och att det därför är viktigt med förutsättningar för att “ta del av havet” vilket både innefattar fysisk tillgång genom exempelvis upplevelser och aktiviteter

och visuell tillgång genom allmänna utblickar över havs- och kustlandskapet. Detta identitetsvärde uttrycks inte direkt i relation till friluftsliv men friluftsliv och rekreation uttrycks i andra delar av dokumentet som sätt att ta del av havet (TNB 2018a). I Planeringsförutsättningar uttrycks även att det finns ett attraktionsvärde för besökare i områdets starka identitet (TNB 2018b).

6.6 Stödjande värden - vad är viktigt för det marina friluftslivet

I dokumentanalysen ställdes frågan vad som i planerna beskrivs som viktigt för det marina friluftslivet. I och med detta har studien i huvudsak tittat på dessa delar av planeringen som specifikt behandlar friluftsliv vilket redogörs för nedan. Det är dock viktigt att notera att andra delar av planeringen är väsentliga för att bevara och utveckla friluftsliv och kan därför ses som stödjande värden. Exempel på detta är natur- och kulturvärden. Dessa stödjande värden redogörs för nedan i den mån de uttryckligen kopplas till friluftslivet i planerna.

6.6.1 Havspanen

I Havspanen skrivs att kultur- och naturmiljöer utgör grunden för rekreation och attraktionskraft för platser och att dessa ses som förutsättningar för turism och besöksnäring (HaV 2019a). Båda nämnda värden är på olika sätt enligt planen viktiga för upplevelsen av landskap, människors identitet och attraktiva miljöer. En förutsättning är också att man skapar god tillgänglighet, inte bara till friluftsliv och rekreation utan även för de stödjande värdena. Det står skrivet att genom att tillgängliggöra det fysiska kulturarvet i form av till exempel fyrar, fiskesamhällen och skeppsvrak så tillgängliggörs samtidigt möjligheter till rekreation. På samma sätt bidrar naturkvaliteter till variation i landskapet och olika typer av miljöer att utöva friluftsliv i. Även energiområden och sjöfart kan enligt planen på vissa sätt stödja rekreation. En vindkraftspark kan till exempel utgöra landmärke eller turistmål medan sjöfart och transportmöjligheter bidrar till att skapa god tillgänglighet för vissa platser och områden (HaV 2019a.). Det är dock viktigt att ha i åtanke att syftet med naturskyddade områden, bevarande av kulturhistoriska värden, energiutvinning och sjöfart inte är att främja friluftsliv, men att de trots detta i vissa fall kan ses som stödjande faktorer. Även Thomas Johansson understryker att rekreation inte varit någon parameter man räknat med när till exempel naturområden pekats ut men att dessa områden ändå kan förstärka rekreativitet. Friluftslivet och turismen är enligt Havspanen i behov av höga natur- och kulturvärden, god tillgänglighet, service, god vattenkvalitet samt ett rikt växt- och djurliv (HaV 2019a). Man nämner dock inte mer specifikt hur man ska jobba med dessa värden eller hur friluftslivet och turismen ska utvecklas.

6.6.2 Blå ÖP

I likhet med Havspanen anger även Blå ÖP att naturvärden är en grundförutsättning för turism, rekreation och friluftsliv. Ett av planens fokusområden är just Naturvärden där både mål, visioner och rekommendationer indirekt kan ses som stödjande för friluftslivet. Inom planområdet finns en marin nationalpark (Kosters nationalpark) samt flera naturskyddade områden (TNB 2018a). Gällande turism och rekreation finns ett fokus på upplevelsevärden och attraktivitet och man skriver exempelvis att kusten ska vara "ren och attraktiv" (TNB 2018a, s.55) och att de viktiga upplevelsevärdena ska värnas. Orördhet och storslagenhet har

särskilt utrymme som viktiga upplevelsevärden där upplevelsen av orördhet beskrivs handla om både det visuella landskapet såväl som om tystnad och närvaro av andra människor. I Planbeskrivningen uppmärksammas att få platser i planområdet i egentlig mening kan sägas vara helt orörda men att:

Trots detta är upplevelsen av orördhet och havets storslagenhet en av de absolut främsta kvaliteterna i norra Bohuslän. (TNB 2018a, s.35)

Gällande de förutsättningar som beskrivs specifikt för friluftslivet så har tillgänglighet särskilt fokus. Utrymme i samt tillgång till naturen beskrivs som några av de viktigaste förutsättningarna för ett tillfredsställande friluftsliv (TNB 2018b). Allemansrätten, strandskyddet, naturreservaten och Kosterhavets nationalpark uttrycks som garantier för denna tillgänglighet (TNB 2018b.). Carl Dahlberg beskriver under intervjun att man jobbat mycket med tillgängligheten gällande friluftsliv och hur tillgängligheten kan förbättras. Han uppmärksammar att detta är en utmaning i och med att friluftslivet i området är starkt kopplat till att ta sig ut på havet samtidigt som havet i sig kan utgöra en barriär. I denna utmaning belyser Carl Dahlberg en social dimension i och med att båtliv är en form av friluftsliv som kan innebära stora utgifter:

Det finns ju risk för att den här skärgården som är så kopplad till båt och att ta sig ut på havet också blir ett hinder som hindrar folk från att komma ut och uppleva det här nationallandskapet. På grund av pengar eller access. (Carl Dahlberg)

Denna problematik uppmärksammas även i Blå ÖP där det beskrivs att havet kan vara svåråtkomligt och att människor har olika förutsättningar att ta del av havet (TNB 2018a). Även platsaspekten är återkommande gällande friluftslivets förutsättningar. Gällande båtliv står exempelvis skrivet att “för att idka denna form av friluftsliv krävs plats” (TNB 2018a, s.119). Behovet av utrymme tas både upp gällande båtplatser och plats ute till sjöss. Det beskrivs att det finns stor efterfrågan på båtplatser men att antalet tillgängliga båtplatser under sommarmånaderna inte räcker till. Ute till sjöss behövs plats att manövrera både stora segelbåtar och små kajaker och det måste även finnas förutsättningar för att olika typer av båtliv tryggt ska kunna samsas (TNB 2018a.).

6.7 Områdesavvägningar och intressekonflikter

I nedan följande avsnitt redogörs för hur planhandlingarna vägleder kring specifika områden för marint friluftsliv och vilka typer av intressekonflikter gällande friluftslivet som beaktas. I och med att områdesavvägningar och intressekonflikter är nära sammankopplat redogörs först för respektive tema med avseende på Havsplanen. Därefter redogörs för respektive tema gällande Blå ÖP.

6.7.1 Havsplanen: Specifika områdesavvägningar

Planens mål konkretiseras i kartor som tydliggör vilka geografiska områden som anses vara mest lämpade för en viss typ av användning. Dessa plankartor följs av matriser som visar hur

de olika användningarna ska vägas mot varandra. För Västerhavet finns en övergripande plankarta (se Bilaga 2) samt specifika kartor för Kattegatt respektive Skagerrak (se HaV 2019a, s.128-130 resp. s.133-135). Planen anger användningen energi inom två områden i Kattegatt där vindkraftverk planeras uppföras. Ett av dessa områden anges i planförslaget även vägleda om användning rekreation, två användningar som i det aktuella området anses vara oförenliga (HaV 2019a). Vid en närmare titt på plankartorna för Västerhavet och tillhörande beskrivningar framgår det att inga rekommendationer anger företräde eller särskild hänsyn till rekreation. Just energianvändning bedöms i Västerhavet minska aktiviteten av fritidsbåtar lokalt, dock inte det totala antalet båtar i hela havsområdet. Inom Kattegatt finns ett antal områden markerade som områden för rekreation, främst i anslutning till ett Natura 2000-område⁷ och ett antal utsjöbankar, men även andra intressen förekommer på samma platser. Havspanen anger också att fritidsfisket kan behöva begränsas till förmån för Natura 2000-området. På plankartan som rör Skagerrak framgår det att inga områden för rekreation rekommenderas, vilket också gör att inga intressekonflikter kring denna aktivitet nämns i det specifika fallet. Trots detta beskrivs friluftslivet och fritidssjöfarten vara omfattande i hela havsområdet Skagerrak. Hela kuststräckan utanför havsplaneområdet omfattas dessutom av riksintresseanspråk för friluftsliv och/eller riksintresse för det rörliga friluftslivet.

En av anledningarna till att inga områden rekommenderas för rekreation i Skagerrak är enligt Thomas Johansson att HaV utgått från riksintressen för friluftslivet. HaV har alltså inte angett några nya områden för rekreation utan endast baserat detta på redan existerande riksintressen. Han menar att myndigheten inte skapat några egna underlag utan att de utgått från underlag som kommit från länsstyrelser och i vissa fall kommuner. Samtidigt tar han upp att det skiljer sig åt mellan olika länsstyrelser och kommuner hur man jobbar med riksintressen och rekreationsfrågan. Detta gör att underlagen kan se väldigt olika ut och att det får olika prioritet beroende på vem som ligger bakom det. Han menar också att rekreation generellt är en underskattad del, bland annat på grund av att det enligt honom inte finns någon statlig myndighet som riktigt bevakar rekreation gentemot andra intressen⁸. I Havspanen (HaV 2019a) påpekas att rekreation främst sker vid kusten, i områden som i begränsad omfattning ingår i de nationella havspanerna men att "Möjligheten till rekreation vid kusterna kan påverkas av planeringen till havs" (HaV 2019a, s.211). Dock utvecklas inte på vilka sätt havspaneringen kan påverka rekreationen utanför havsplaneområdet.

6.7.2 Havspanen: Intressekonflikter

I Havspanen tas både intressekonflikter och riktlinjer upp för att intressen ska kunna samexistera. Planen beskriver hur andra intressen kan påverka rekreation och friluftsliv negativt och vice versa samt hur vissa intressen konkurrerar om samma resurser och ytor (HaV 2019a). Turism kan till exempel påverka rekreation genom exploatering av attraktiva platser och buller från exempelvis vattenskotrar kan störa naturmiljöer och kulturlandskap. Sandutvinning kan leda till strandförlust som påverkar rekreation negativt utanför havsplaneområdena och kan samtidigt även leda till ökad trafik. Energiområden kan minska

⁷Skyddade områden med arter och naturtyper som anses särskilt värdefulla att bevara inom EU (HaV 2017)

⁸Naturvårdsverket har i uppdrag att samordna arbetet med friluftsliv bland myndigheter och organisationer på en nationell nivå (Naturvårdsverket 2018).

tillgängligheten för rekreation och områden för fritidsfiske och på samma sätt kan sjötransporter minska tillgängligheten genom att utgöra fysiska barriärer. För just fritidsfisket utgör även yrkesfisket en intressekonflikt då de konkurrerar om samma resurs. Planen vägleder även kring vilka intressen som kan samexistera inom samma geografiska område och vilken grad av anpassning detta kräver. Kultur, natur, sandutvinning och yrkesfiske är intressen som bedöms kunna samexistera med rekreation om viss anpassning sker. Försvar, energiutvinning och sjöfart bedöms kunna samexistera med rekreation men kräver mer anpassning (HaV 2019a). Exakt vad viss anpassning och mer anpassning innebär berörs inte i planen.

Ytterligare en konflikt är den negativa inverkan som friluftsliv, rekreation och turism kan innebära. I Havsplanen utläses att rekreation, friluftsliv och turism till exempel kan påverka kultur- och naturvärden genom förstörelse, buller, utsläpp och nedskräpning. Ankring kan skada bottenmiljöer, båtfärg kan utsöndra kemikalier, motordrivna aktiviteter kan bidra med buller och mekaniskt slitage på kulturarv och bottenmiljöer och sportfiske innebär ofta ett selektivt uttag av arter för att bara nämna några effekter (HaV 2019a). I Miljökonsekvensbeskrivningen nämns att ökad besöksintensitet påverkar områdets attraktivitet negativt och att rekreationen i Västerhavet bidrar till luftföroreningar från exempelvis motorbåtar, dock i liten omfattning (HaV 2019c).

6.7.3 Blå ÖP: Specifika områdesavvägningar

För fokusområdet Maritim turism och rekreation anger Planbeskrivningen att avvägningen mot andra anspråk huvudsakligen innebär att "områden lämnas fria och oexploaterade för att upplevelsen av storslagenhet och orördhet ska bibehållas" (TNB 2018a, s.56). Vidare anges specifika rekommendationer som ska fungera som riktlinjer vid beslut. De rekommendationer som har en geografisk utbredning redovisas även i karta⁹. De rekommendationer som i Planbeskrivningen kopplas till friluftslivets intressen redogörs för nedan. Rubrikerna för respektive rekommendation är desamma som anges i Planbeskrivningen (TNB 2018a.).

"Områden för friluftsliv och rekreation" pekar ut områden som anses vara värdefulla för "friluftsliv, rekreation och upplevelser" (TNB 2018a, s.58). I avvägningar mot andra intressen ska hänsyn tas till områdenas frilufts- och upplevelsevärden genom att bland annat beakta landskapsrummets skala och eventuella anläggningars exponering mot omgivningen. Det är något oklart vilka de höga frilufts- och upplevelsevärdena är då ingen vidare beskrivning anges under rekommendationsavsnittet. Senare i dokumentet, under Konsekvensbeskrivningen, framgår dock att områdena innehåller målpunkter som exempelvis populära naturhamnar och fiskeplatser vilka beskrivs som särskilt viktiga för friluftslivet. I rekommendationsavsnittet pekas även "Hänsynsområden" ut med fokus att förtydliga allemansrätten och därigenom begränsa negativ miljöpåverkan samt negativ påverkan på upplevelsen. Inrättning av hänsynsområden görs av Länsstyrelsen och innebär att de som

⁹ Varje rekommendation pekar ut ett flertal områden och att redovisa och analysera deras geografiska utbredning rymms inte inom ramen för denna uppsats. För interaktiv webbkarta se <https://lysekil.maps.arcgis.com/apps/MapSeries/index.html?appid=c88e717fd03f4ad99c3416df05bcca70>

vistas i området ska visa ökad hänsyn och begränsa störning av människor och natur (TNB 2018a.).

”Områden för båt och friluftsliv” pekar ut områden som beskrivs som värdefulla för friluftslivet med avseende på framförallt tillgänglighet och båtlivets utrymmesbehov (TNB 2018a, s.58). Vid avvägning mot andra intressen anges att framkomligheten för båtlivet inte ska hindras och att hänsyn även ska tas till skärgårdslandskapet. Fokus på tillgänglighet gäller även för ”Utvecklingsområden för turism” där kommunerna vill stärka besöksnäringen genom att utveckla områdena som ”målpunkter för turism, friluftsliv och utbildning” (TNB 2018a, s.57). Förutom att förbättra tillgängligheten ska även möjligheten till upplevelser av orördhet och storslagenhet stärkas. Vidare utpekas ”Områden för motorsport” för bullrande fritids- och turistaktiviteter där arrangemang i form av träningar och tävlingar ska kunna prövas. Områdena ligger inom riksintresse för friluftsliv där motorsportverksamhet redan pågår. Rekommendationen beskrivs som ett sätt att tillgodose riksintresset och samtidigt styra bullerstörande aktiviteter till särskilda områden. Detta beskrivs som en åtgärd som eventuellt kan minska störningar på andra platser i planområdet (TNB 2018a.). Under fokusområdet Sjöfart och båtliv redovisas även ett antal utvecklingsområden för småbåtshamnar. Friluftslivet nämns inte specifikt i rekommendationen men i konsekvensbeskrivningen kopplas utvecklingsområdena till båtlivets stora efterfrågan på båtplatser (TNB 2018a.).

6.7.4 Blå ÖP: Intressekonflikter

I Planbeskrivningen redogörs både för intressekonflikter mellan olika typer av friluftslivsintressen och mellan friluftslivsintressen och andra intressen¹⁰. Flera av ovan beskrivna rekommendationer handlar både om ökad tillgänglighet och stärkta natur- och kulturvärden eller upplevelsevärden. I Planbeskrivningen uppmärksammas att detta i sig kan innebära en konflikt, särskilt gällande upplevelsevärden som handlar om orördhet. Att stärka turismen, öka antal besökare och förbättra tillgängligheten för friluftslivet innebär en ökad exploatering som kan leda till en negativ påverkan på de värden som utgör grunden för områdets attraktionskraft (TNB 2018a). Konsekvensbeskrivningen uppmärksammar även att utveckling av småbåtshamnar kan innebära en konflikt med andra former av friluftsliv i och med att tidigare allmänt tillgängliga strandområden blir privatiserade (TNB 2018a.). Hur detta ska avvägas anges inte i rekommendationen.

Gällande ”Områden för båt- och friluftsliv” och ”Områden för friluftsliv och rekreation” beskrivs en problematik i att all typ av friluftsliv på vattnet ska samsas inom samma områden då det kan leda till ökade konflikter mellan olika typer av båtliv (TNB 2018a). Att båtlivet tydligt prioriteras beskrivs som positivt för friluftslivet samtidigt som det även kan innebära en säkerhetsrisk då risken för kollisioner ökar. Vissa typer av båtliv som paddlare är betydligt mer utsatta jämfört med större båtar som dessutom åker med högre hastigheter. Att sänka

¹⁰ I likhet med Havsplanen beskrivs även i Blå ÖP att friluftsliv kan leda till negativa miljöeffekter som ökat slitage och bullerstörningar (TNB 2018a). Då detta inte skiljer sig nämnvärt från det redan beskrivna gällande havsplanen (se 6.7.2) redogörs detta inte vidare i detta avsnitt.

hastigheterna kan förbättra tryggheten för långsamma båtar, samtidigt innebär även detta en konflikt då det försämrar framkomligheten för snabbt gående båtar (TNB 2018a.).

Även intressekonflikter mellan friluftsliv och andra anspråk redovisas i konsekvensbeskrivningen (TNB 2018a). Under samtliga fokusområden i konsekvensbeskrivningen förutom under Maritim turism och rekreation finns "Påverkan på friluftslivet" någonstans med som bedömningspunkt. Under dessa avsnitt är det huvudsakligen påverkan på friluftslivets plats- och tillgänglighetsbehov som diskuteras. Även påverkans effekter på upplevelsevärden uppmärksammas men dessa redogörs för under separata rubriker (TNB 2018a). Ett exempel på detta är föreslagna odlingsområden för marina livsmedel. Dessa anläggningar tar stora ytor i anspråk och beskrivs som konkurrerande med friluftslivets utrymme och som försämrande av båtlivets framkomlighet. Anläggningarna kan också påverka den visuella upplevelsen av landskapet och försämma möjligheten att uppleva orördhet. Även upplevelsen av landskapets ursprunglighet kan påverkas. Dessa typer av påverkansfaktorer beskrivs och bedöms dock separat under rubrikerna "Påverkan på landskapet" och "Påverkan på kulturmiljö" (TNB 2018a s. 102-103.)

7. Analys

I detta kapitel diskuteras de viktigaste delarna av resultatet på ett resonerande sätt i förhållande till tidigare forskning och teori. Först belyser vi en problematik i planernas användning av friluftslivsbegreppet, därefter diskuteras hur planerna motiverar det marina friluftslivet och vad detta kan innebära vid framtida intresseavvägningar. Vidare diskuteras friluftslivets värden i relation till studiens teoretiska ramverk varefter vi belyser en problematik gällande underlagen för det marina friluftslivet.

7.1 Vad är friluftsliv?

I resultatet framgår att det råder en otydlighet kring vad begreppet friluftsliv egentligen innebär. Både i Havsplanen och Blå ÖP är det tydligt att friluftsliv och rekreation anses vara nära besläktade på flera sätt. Detta kan ha att göra med att det i den moderna friluftslivstraditionen finns en syn på friluftsliv som en form av rekreation (Emmelin et al 2010). Detta stärks av att hälsa och avkoppling är några av de få direkta argument som ges i planerna till varför friluftsliv är viktigt. Samtidigt antyds i planerna att skillnader finns mellan begreppen men några tydliga förklaringar av hur rekreation definieras och på vilket sätt det överlappar eller skiljer sig från friluftsliv förekommer dock inte. Intressant är att man på HaV, enligt Thomas Johansson, valt att frånga användningen av friluftslivsbegreppet då man anser att rekreation är ett bredare begrepp. Denna syn är dock något som inte tydligt framgår i planen då man frekvent använder både begreppet friluftsliv och rekreation. Endast i rubrikerna lyser denna syn igenom då dessa uteslutande använder begreppet rekreation. Att rekreation anses vara ett bredare begrepp kan även uttydas i Blå ÖP. Sammantaget är det intressant att friluftsliv framförallt används kopplat till beskrivning av olika typer av aktiviteter medan rekreation både uttrycks som en form av aktivitet och som ett värde som kan uppnås. I denna mening kan rekreation möjligen ses som ett bredare begrepp än friluftsliv, samtidigt innebär denna dubbla användning av rekreationsbegreppet ytterligare tolkningsproblem.

Vad gäller skillnad och överlapp mellan friluftsliv och turism är det något överraskande att Havsplanen inkluderar kryssningsturism och färjetrafik som friluftsliv. Detta är överraskande i och med att Havsplanen även poängterar att turismen är beroende av samma värden som friluftsliv och rekreation samtidigt som man uttrycker att det även finns väsentliga skillnader. Ändå förekommer kryssningsturism, som i vår mening inte på ett tydligt sätt kan ses som friluftsliv, i Havsplanen under samma rubriker som behandlar friluftsliv. Det kan i längden leda till att man vid fortsatt planering och tillståndsprövning inte gör någon skillnad på turism och friluftsliv. Detta kan i sin tur potentiellt underminera något av intressena, inte osannolikt friluftsliv, då dess monetära nytta kan tänkas vara svårare att mäta än turismens. Detta pekar även på en diskrepans mellan Havsplanen och Blå ÖP. Medan Havsplanen inkluderar kryssningsturism och färjetrafik i båtliv/friluftsliv så definierar Blå ÖP båtliv som en form av friluftsliv som inkluderar alla former av *fritidsbåtar*.

I Blå ÖP använder man sig av den definition av friluftsliv som ses som officiell för Sverige då bland annat riksdagen i förordningar återkommande använder samma definition (se exempelvis SFS 2010:2008). I Havsplanen används däremot en egen definition som inte

tydliggör att friluftsliv står utan krav på tävlan. Det kan vara problematiskt att en statlig myndighet som ska fungera vägledande i planeringen av det marina friluftslivet frångår den officiella definitionen av just friluftsliv. Att olika definitioner används av regering och Havs- och vattenmyndigheten skickar olika signaler till planerare och beslutsfattare på lägre nivå. I Blå ÖP uttrycks samtidigt tränings- och tävlingsarrangemang för motorsport i relation till friluftsliv vilket pekar på liknande otydligheter trots att den officiella definitionen av friluftsliv används.

Petersson Forsberg (2012) pekar på att friluftsliv sällan avgränsas som begrepp i planeringsdokument vilket kan leda till tolkningsproblem, något vi kan konstatera även stämmer vad gäller Havsplanen och Blå ÖP. Avsaknaden av definitioner, eller åtminstone korta och övergripliga förklaringar, av andra begrepp medför ytterligare otydlighet. Vad exempelvis livskvalitet, attraktiva miljöer och upplevelsevärden innebär framgår sällan och blir därmed fritt att tolka för den som läser planerna. Överhuvudtaget kan, enligt Petersson Forsberg (2012), avsaknaden av tydliga begreppsdefinitioner skapa förvirring vid regional och lokal planering, vid tillståndsprövningar och förvaltning etc. Olika planerare vid olika nivåer kan använda sig av skilda tolkningar av liknande problem vilket skulle kunna leda till olika och kanske inte utifrån Havsplanen och den Blå ÖP:n önskade utfall. Tydliga begrepp bör därför vara av yttersta vikt för att underlätta fortsatt planering, samordning och beslutsfattande på alla nivåer.

7.2 Varför är det marina friluftslivet viktigt?

Båda studerade planhandlingar för en relativt svag argumentation för varför friluftsliv är viktigt. I Blå ÖP uttrycks inga direkta motiv till varför friluftsliv är viktigt förutom att det "antas" vara kopplat till livskvalitet, avkoppling och folkhälsa. Denna motivering ges dessutom endast i det separata dokumentet Planhandlingar som inte innehåller den faktiska planeringen vilket innebär att en noggrann läsning av båda dokumenten krävs för att detta ska uppmärksammas. Samtidigt finns en del indirekta värden som kan stärka motiven till varför friluftsliv är viktigt så som att det är berikande och har ett identitetsvärde. Att detta inte kopplas direkt kan dock innebära en svaghet eftersom det är svårt att direkt uttyda ur Blå ÖP varför friluftsliv är viktigt. Samma sak gäller i Havsplanen. Även om effekter som välbefinnande, hälsa och livskvalitet nämns i samband med friluftsliv och rekreation så specificeras inte exakt hur friluftslivet bidrar till dessa. För att genom planering kunna stärka exempelvis livskvaliteten i ett område genom att stimulera friluftslivet kan det vara av vikt att ur planeringsperspektivet förstå just *hur* och *på vilket sätt* friluftslivet bidrar till detta. Det är möjligt att det i praktiken blir svårt att mot bakgrund av Blå ÖP och Havsplanen motivera och argumentera för dessa intressen vid faktiska avvägningar gentemot andra intressen. Detta kan ställas i relation till Petersson Forsberg (2012) som menar att friluftslivet är beroende av starka företrädare i planeringsprocessen och vars studie visade på att planeringstjänstemän eftersökte stärkta argument för friluftslivet.

Trots den relativt svaga argumentationen innebär dock Blå ÖP:s specifika rekommendationsområden ett tydligt ställningstagande för framförallt rekreation och turism men även för friluftsliv. Även i Havsplanen anges inom Västerhavets områden med

rekommenderad användning för rekreation men detta utan angivelse att "särskild hänsyn" ska tas. Detta görs däremot för hänsyn till bland annat naturvärden. Detta framhålls av Thomas Johansson som stödjande för friluftslivet men samtidigt uttrycker han att rekreation inte har varit någon parameter när dessa avvägningar gjorts. Detta ligger i linje med den problematik som adresseras av bland annat Emmelin et al. (2010) i att naturvetenskapligt skyddsvärde ofta ses som likvärdigt med högt värde för friluftslivet trots att detta inte nödvändigtvis är fallet.

Även om planerna inte tydligt argumenterar för varför friluftsliv är viktigt uttrycks att tillgången till natur- och kulturupplevelser är viktigt. Båda planer har uppställda mål om att förbättra tillgängligheten för alla att ta del av havets upplevelser och aktiviteter. Blå ÖP har även specifika rekommendationer med fokus på just tillgängligheten. En intressant aspekt gällande tillgängligheten till det marina friluftslivet är att havet utgör både en förutsättning och barriär. Att båtlivet och dess tillgänglighet har stort fokus kan motiveras av detta. Samtidigt finns en social aspekt i att båtliv kan tänkas vara en form av friluftsliv som är exkluderad från vissa på grund av bland annat ekonomiska förutsättningar, något som poängteras av Carl Dahlberg.

7.3 Vad är viktigt för det marina friluftslivet?

I både Havsplanen och Blå ÖP uttrycks landskapsbilden och upplevelsen av landskapet (både natur- och kulturlandskap) som viktiga värden för friluftslivet. Vilka aspekter av landskapet som är viktiga framgår inte direkt men man uttrycker att landskapets attraktivitet är av särskilt värde och något som ska bevaras. Detta kan tolkas som att det finns en allmän uppfattning om vad som är "det attraktiva landskapet", men vad detta attraktiva landskap är och enligt vem är oklart. I framförallt Blå ÖP finns ett fokus på orördhet som ett viktigt värde att bevara. Gällande turism och rekreation uttrycks att avvägningen mot andra anspråk huvudsakligen innebär att områden lämnas fria och oexploaterade för att upplevelsen av storslagenhet och orördhet ska bibehållas. Detta återspeglas även i de för Blå ÖP specifika rekommendationerna där man även uttrycker vikten av att bevara det attraktiva landskapet. Detta kan i förlängningen tolkas som att det "orörda och storslagna" landskapet är det för friluftslivet mest värdefulla landskapet. I denna beskrivning ligger fokus på de fysiska aspekterna i det visuella landskapet. Detta lämnar inget eller litet utrymme för andra typer av värden så som sociala värden och den mening de tillför. Det innebär också ett ensidigt fokus på en viss typ av värden som särskilt attraktiva. Detta kan exempelvis tänkas tilltala de som värderar att vistas avskilt i naturen utan krav på service, det är dock inte givet att alla friluftslivsutövare värderar just orördheten högst (Emmelin et al 2010). Detta poängteras även i Hansens (2016) teori om rekreationslandskapet. Hur landskapet uppfattas är väldigt individuellt och inte bara beroende av de visuella aspekterna.

I Hansens (2016) utveckling av rekreationslandskapet kan landskapet förstås som tre delar; rekreationsinnehåll (aktiviteter) i en fysisk miljö (naturförutsättningar) och de erfarenheter detta resulterar i (historia, minnen, emotionell och symbolisk mening). I detta är landskapet både något konkret och fysiskt och något immateriellt. Uppfattningen av landskapet måste därför ställas i relation till den enskilde utövarens intressen och erfarenheter. Här poängteras även vikten av att förstå vilka materiella och immateriella värden som är viktiga för

friluftslivsutövare (Hansen 2016). I de studerade planhandlingarna kan en landskapssyn uttydas där friluftslivets landskap framförallt beaktas gällande de fysiska förutsättningarna och de aktiviteter som kan utövas där. Detta tydliggörs också genom det fokus man har på att fysiskt tillgängliggöra landskapet. Det är dock viktigt att tänka på vem tillgängligheten riktar sig till och vem eller vilka en viss typ av miljö tilltalar och varför. Planerna förbiser också hur immateriella värden kan tillgängliggöras. Hur planeringen till exempel kan bidra till att tillgängliggöra ett landskaps historiska kontext eller symboliska värden. Traditionellt har ekonomiska och ekologiska faktorer fått större utrymme i planeringen (Hansen 2016; Emmelin 2010) och detta lyser igenom i Havsplanen och Blå ÖP.

I båda planhandlingar beaktas dock till viss del även immateriella kvaliteter i landskapet. Natur- och kulturvärdens betydelse för människors och områdets identitet tas upp och uttrycks som viktigt. Detta kopplas även till viss del till friluftsliv i den mening att friluftsliv uttrycks som ett sätt att ta del av identitetsvärden i landskapet. Även om båda planhandlingar till viss del även tar upp immateriella kvaliteter i landskapet så som identitetsvärden har detta inget särskilt fokus gällande friluftslivet. I och med det utzoomade perspektiv som framförallt Havsplanen men även Blå ÖP innebär kan det samtidigt vara svårt att ställa krav på att dessa typer av värden ska inkluderas. Planerna är övergripande och vägledande och kan därmed inte gå in på allt för stor detaljnivå. Just på grund av denna vägledande funktion är det samtidigt av vikt att i dessa typer av övergripande planer poängtera att även immateriella värden ska beaktas då det annars kan finnas en risk att detta negligeras vid såväl avvägningar och beslut som vid efterföljande planering och förvaltning.

7.4 Bristande underlag

En intressant aspekt som framkommit under studien som inte är direkt kopplad till friluftslivets beaktande men som ändå kan få konsekvenser för det marina friluftslivet är att de underlag som använts för friluftslivet i Havsplanen kan ses som bristfälliga. Underlagen som ligger till grund för friluftsliv i Havsplanen kommer idag från olika kommuner och länsstyrelser. Thomas Johansson belyser problemet med detta då kunskap, prioriteringar och förutsättningar skiljer sig åt mellan olika kommuner och länsstyrelser. Administrativa gränser kan i och med detta utgöra ett hinder för en enhetlig planering då friluftsliv behandlas olika i angränsande områden till följd av att de delas upp av exempelvis länsgränser. Kommuner ska enligt PBL (1 kap. 1-2 §§) planera sin egen markanvändning och har därför kanske inte samma övergripande perspektiv som högre myndighetsnivåer. Därför är det av yttersta vikt att det finns tydliga och systematiska underlag som tar hänsyn till helhetsbilden att utgå ifrån för kommunerna, speciellt då planeringsnivåerna överlappar varandra i territorialhavet. Havsplanen och Thomas Johansson efterlyser därför ett samlat planeringsunderlag för friluftsliv. Samtidigt som han menar att ett mer enhetligt underlag rörande friluftslivet hade varit önskvärt tror dock Thomas Johansson att planerna kommer ha en positiv inverkan på friluftslivet. Detta då man enligt honom för första gången skapat ett samlat planeringsunderlag rörande friluftsliv till havs.

Trots detta har man på Havs- och vattenmyndigheten inte skapat några egna underlag för friluftsliv utan endast utgått från redan existerande riksintressena för friluftsliv. I havsplaneområdet Skagerrak, som saknar riksintressen för friluftsliv, blir det extra tydligt då

det inte finns några områden markerade med användning rekreation, trots att hela området i Havsplanen beskrivs som ett viktigt och aktivt område för friluftsliv (HaV 2019a). Att skapa ett samlat underlag som inte enbart baseras på enskilda kommuners och länsstyrelser beslut är ett initiativ som bör utgå från just en på området ansvarig myndighet. Bristen på underlag kan dock delvis kopplas till vad senare års forskning pekar på, nämligen att det finns betydande kunskapsluckor kring friluftsliv (Emmelin et al. 2010; Petersson Forsberg 2012) och särskilt kring det marina friluftslivet (Hansen 2016). Även här har Havs- och vattenmyndigheten som statlig myndighet visst ansvar att initiera och stötta fortsatt forskning. Havsplaneringen kan dock ses som ett steg på vägen till ett samlat planeringsunderlag för marint friluftsliv och skickar därmed signaler till forskare, tjänstemän, näringsliv och organisationer att det marina friluftslivet är en väsentlig del av hav och kust, något som ändå måste ses som positivt.

8. Slutsatser

8.1. Svar på syfte och frågeställningar

Syftet med denna studie har varit att undersöka hur marint friluftsliv beaktas inom översiktlig och vägledande planering av kusten och havet med fokus på granskningsdokumentet *Förslag till Havsplaner för Sverige* samt Norra Bohusläns *Blå Översiktsplan*. Syftet preciseras genom ett antal frågeställningar vilka nedan besvaras. Först besvaras de två stödjande frågorna varefter de två primära frågorna besvaras.

Vilken syn på begreppet friluftsliv uttrycks i planeringen?

Sammantaget är det tydligt att det råder en otydlighet gällande friluftslivet och dess relation till begreppen rekreation och turism. Planerna visar dock att det marina friluftslivet är viktigt för många människor genom att belysa hur utbredda vissa typer av aktiviteter är, till exempel båtliv och fritidsfiske längsmed i stort sett hela Västkusten. Friluftsliv beskrivs i planeringen som något positivt som bidrar till människors hälsa, välbefinnande, livskvalitet och även sysselsättning. Däremot misslyckas planerna med att tydligt och mer specifikt beskriva på vilka sätt det marina friluftslivet bidrar till dessa värden. I stort används begreppen friluftsliv och rekreation på likvärdiga sätt i planeringen. Även turism används i samband med friluftsliv men särskiljs till viss del också. Avsaknaden av definitioner skapar dock otydliga gränser öppna för tolkning.

Hur värderas olika aspekter av det marina friluftslivet i planeringen?

I båda planhandlingarna har tillgänglighetsaspekten stort utrymme, att tillgängliggöra natur- och kulturlandskapet för fler människor värderas högt. Även utrymme att utöva friluftsliv på, särskilt gällande båtliv, är något som värderas högt. Det attraktiva och orörda landskapet, vilket handlar om visuella aspekter, är det som framförallt ska tillgängliggöras. Platser beskrivs som värdefulla tack vare deras materiella kvaliteter och de aktiviteter som kan utövas där. Även välbefinnande, avkoppling, platsidentitet och andra immateriella värden är aspekter som tas upp i planerna, men det är ändå tydligt att huvudfokus ligger på den fysiska miljön. Dock tas även historisk kontext och kulturella värden i viss mån med, och kopplas även till friluftslivet, men i jämförelse med andra nämna värden görs denna koppling relativt svagt. Sammantaget kan vi konkludera att fysisk miljö och aktiviteter får mer uppmärksamhet än immateriella kvaliteter.

Hur beaktas marint och kustnära friluftsliv inom den vägledande planeringen av kusten och havet?

Att det marina friluftslivet beaktas i planeringen är tydligt. *Hur* det beaktas är däremot svårare att besvara. Friluftslivets förekomst i planerna är spretigt och det är svårt att få en tydlig överblick av det. Natur- och kulturvärden beskrivs till exempel som grundförutsättningar för det marina friluftslivet men förekommer framförallt under egna rubriker och sällan i direkt samband med friluftslivet. Vidare beskrivs de främst som viktiga för det marina friluftslivet genom sina fysiska miljöer. Rekreationslandskapets immateriella värden berörs i mycket

begränsad omfattning och det är än så länge en aspekt som inte riktigt fått fäste inom de studerade planerna.

Vilka konsekvenser för det marina friluftslivet leder detta till?

Att besvara vilka faktiska konsekvenser för det marina friluftslivet som de studerade planhandlingarna leder till är en komplex fråga där mycket får utvisas av framtiden. Utifrån den syn på friluftslivsbegreppet och friluftslivets värden som framgår i resultatet kan dock vissa indikationer på möjliga konsekvenser ges. Att friluftsliv beskrivs ha positiva effekter kan möjligen leda till större fokus på marint friluftsliv i planering. Då planerna däremot har svårt att beskriva *hur* dessa positiva effekter uppnås genom friluftsliv så kan det bli svårt att vid faktiskt beslutsfattande och tillståndsprovning ta till sig av friluftslivets argument. Vi ser ett behov av att utveckla metoder för att kunna mäta dessa effekter. Kan man exempelvis med statistiska metoder påvisa ekonomiska effekter och hälsoeffekter kan detta bidra till att tydliggöra det marina friluftslivets fördelar för politiker och tjänstemän. Att det finns lite forskning och mätmetoder av det marina friluftslivets värden är sannolikt en av orsakerna till att det har svårt att hävda sig gentemot andra intressen. Dock är vi inte av den uppfattning att någonting måste gå att mäta för att det ska vara av betydelse och prioriteras. Människors känsla av samhörighet med en plats, historia och erfarenheter är något högst personligt och svårt, om inte omöjligt, att sätta ett ekonomiskt värde på.

Otydliga begrepp och gränsdragningar leder till olika tolkningar som i sin tur leder till olika prioriteringar och resultat. Detta är ett problem för det marina friluftslivet och friluftsliv överhuvudtaget inom planering. Att ha tydliga gränser är också viktigt för att friluftsliv inte ska bli en aspekt som i allt större utsträckning smälter samman med turism och därigenom hanteras efter samma förutsättningar som till exempel kryssningstrafik och hotellverksamhet. Även om dessa är beroende av samma typer av natur- och kulturvärden behövs tydligare separering för att människors möjligheter till lokalt friluftsliv inte ska undermineras.

8.2 Avslutande reflektioner och framåtblick

Vi kan konstatera att det för det marina friluftslivet i framtiden behövs en bättre kunskapsbas med ett samlat underlag och utvecklade begrepp. Det är svårt att planerna för någonting som man inte vet tillräckligt om. Det är också nödvändigt att problematisera och framhäva fler typer av värden, såväl materiella som immateriella, för att inte ge oproportionerlig prioritet till vissa typer över andra. En intressant aspekt gällande detta är att kust och havsplanering i Sverige är nytt och att Havsplanen ännu inte är antagen. Det finns därmed ett visst utrymme för förändring och förhoppningsvis förbättring. En förbättrad förståelse för och inkludering av friluftslivets olika värden i Havsplaneringen kan fungera som exempel för kommande kust- och havsplanering på kommunal och regional nivå. Detta poängterar ytterligare varför mer forskning behövs på området. Ur planeringssynpunkt är det viktigt att även beakta friluftslivets negativa påverkan på miljön. Denna negativa miljöpåverkan som friluftslivet kan innebära uttrycks i de studerade planerna framförallt i konsekvensbeskrivningarna. Detta bör i framtiden i större utsträckning inkluderas i själva planeringen och ses som ytterligare ett argument för att styra det marina friluftslivet mot en hållbar utveckling. För framtida forskning kan det även vara av intresse att studera den faktiska implementeringen av dessa

typer av maritima planer. På vilket sätt påverkas det marina friluftslivet av beslut och tillståndsprövningar och vilken roll kan i detta tillskrivas den vägledande planeringen av kusten och havet?

9. Referenser

9.1 Skriftliga källor

Ankre, R. (2019). *Friluftslivskonflikter i svenska kustlandskap ur ett planerings- och användarperspektiv: Studier av Luleå och Blekinge skärgårdar*. Diss. Blekinge: Blekinge Tekniska Högskola

Beery, T.H. (2012). Nordic in Nature: Friluftsliv and Environmental Connectedness. *Environmental Education Research*. 19(1), ss. 94-117. DOI: 10.1080/13504622.2012.688799

Bladh, G., Sandell, K., Stenseke, M. & Emmelin, L. (2013). Friluftsliv och naturvård: en komplicerad relation. I Fredman, P., Stenseke, M., Sandell, K. & Mossing, A. (red.) *Friluftsliv i förändring: Resultat från ett forskningsprogram, Slutrapport* (Naturvårdsverkets rapport 6547). Naturvårdsverket, ss.229-249.

Boverket (2018a). *Havsplanering är en nationell och kommunal fråga*. <https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/sa-planeras-sverige/planering-av-mark-och-vatten/havsplanering/> [2019-05-28]

Boverket (2018b). *Kommunal och nationell havsplanering*. <https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/planering/oversiktsplan/allmanna-intressen/hav/kommunal/> [2019-04-09]

Bryman, A. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. 2. Uppl., Malmö: Liber

Ehler, C., Zaucha, J. & Gee, K. (2019). Maritime/Marine Spatial Planning at the Interface of Research and Practice. I Zaucha, J. & Gee, K. (red.) *Maritime Spatial Planning: Past, Present, Future*. Elektronisk open access: Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-98696-8>

Emmelin, L., Fredman, P., Lisberg Jensen, E., Sandell, K. (2010). *Planera för friluftsliv: Natur, samhälle, upplevelser*. Stockholm: Carlssons.

Esaiasson, P., Gilljam, M., Oscarsson, H. & Wängnerud, L. (2012). *Metodpraktikan: Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. 4. Uppl. Vällingby: Elanders

Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/89/EU av den 23 juli 2014 om upprättandet av en ram för havsplanering. (OJ L 257, 28.8.2014, ss. 135-145.) ELI: <http://data.europa.eu/eli/dir/2014/89/oj>

Europaparlamentets och rådets direktiv 2008/56/EG av den 17 juni 2008 om upprättande av en ram för gemenskapens åtgärder på havsmiljöpolitikens område (Ramdirektiv och en marin strategi). (OJ L 164, 25.6.2008, ss. 19-40.) ELI: <http://data.europa.eu/eli/dir/2008/56/oj>

Fredman, P., Karlsson, S-E., Romild, U. & Sandell, K. (red.) (2008). *Vad är friluftsliv? Delresultat från en nationell enkät om friluftsliv och naturturism i Sverige*. Rapport Nr. 4, Forskningsprogrammet Friluftsliv i förändring: Örnsköldsvik

Gelter, H. (2000). Friluftsliv: The Scandinavian Philosophy of Outdoor Life. *Canadian*

Journal of Environmental Education. 5(1), ss. 77-92.

Hansen, A. S. (2016). *Understanding recreational landscapes: Developing a knowledge base on outdoor recreation monitoring in Swedish coastal and marine areas*. Diss. Göteborg: Göteborgs Universitet, Handelshögskolan

Havs- och vattenmyndigheten (HaV) (2012). *Marine tourism and recreation in Sweden. A study for the Economic and Social Analysis of the Initial Assessment of the Marine Strategy Framework Directive*. Rapport 2012:2. Göteborg: Havs- och vattenmyndigheten.

Havs och vattenmyndigheten (HaV) (2017). *Natura 2000-områden*.
<https://www.havochvatten.se/hav/fiske--fritid/skyddade-omraden/skyddade-omraden/natura-2000.html> [2019-05-27]

Havs- och vattenmyndigheten (HaV) (2018). *Detta är havsplanering*.
<https://www.havochvatten.se/hav/samordning--fakta/havsplanering/om-havsplanering/vad-ar-havsplanering.html> [2019-03-29]

Havs- och vattenmyndigheten (HaV) (2019a) *Förslag till Havspaner för Sverige: Bottniska viken, Östersjön, Västerhavet. Granskningshandling 2019-03-14*. Göteborg: Havs- och Vattenmyndigheten

Havs- och vattenmyndigheten (HaV) (2019b). *Hav i balans samt levande kust och skärgård: Fördjupad utvärdering av miljö kvalitetsmålen 2019*. (Rapport 2019:3) Göteborg: Havs- och vattenmyndigheten.

Havs- och Vattenmyndigheten (HaV) (2019c). *Miljökonsekvensbeskrivning av förslag till havspaner för Sverige: Bottniska viken, Östersjön och Västerhavet. Granskningshandling*. Göteborg: Havs- och vattenmyndigheten

Zaucha, J. & Gee, K. (2019). *Maritime Spatial Planning: Past, Present, Future*. Elektronisk open access: Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-98696-8>

Johansson, R. & Ramberg, F. (2018). *Marine Spatial Planning from a municipal perspective*. Masteruppsats, Institutionen för Ekonomi och Samhälle. Göteborg: Handelshögskolan vid Göteborgs Universitet

Kidd, S. & Ellis, G. (2012). From the Land to Sea and Back Again? Using Terrestrial Planning to Understand the Process of Marine Spatial Planning. *Journal of Environmental Policy & Planning*, 14:1, ss. 49-66.

Naturvårdsverket (u.å.) *Friluftslivets värden*.
<https://www.naturvardsverket.se/Miljoarbete-i-samhallet/Miljoarbete-i-Sverige/Uppdelat-efter-omrade/Friluftsliv/Friluftslivets-varden/> [2019-05-28]

Naturvårdsverket (2018). *Vem gör vad inom friluftslivet?*
<https://www.naturvardsverket.se/Miljoarbete-i-samhallet/Miljoarbete-i-Sverige/Uppdelat-efter-omrade/Friluftsliv/Vem-gor-vad/> [2019-05-28]

Nyström, J. & Tonell, L. (2012). *Planeringens grunder - En översikt*. Lund: Studentlitteratur.

Patel, R. & Davidson, B. (2011). *Forskningsmetodikens grunder: Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Lund: Studentlitteratur.

Petersson Forsberg, L. (2012). *Friluftsliv och naturturism i kommunal fysisk planering*. Diss. Karlskrona: Blekinge Institute of Technology.

Prop. 2009/10:238. *Framtidens friluftsliv*. Stockholm: Miljödepartementet

Sandell, K. (2003). Begreppet friluftsliv: Som en trebent pall. *Argaladei: Friluftsliv – en livsstil*. (1), ss. 10-11.

Sandell, K. (2005). *Reservatsdilemman eller utvecklingsområden? En syntesdiskussion och två fallstudier: Torneträsk biosfärområde 1986-2004 och Södra Jämtlandsfjällens nationalparksförslag 1995-2000*. Forskningsprogrammet Fjällmistra Rapport nr. 17. Umeå: FjällMistra.

Schaefer, N. & Barale, V. (2011). Maritime spatial planning: opportunities & challenges in framework of the EU integrated maritime policy. *Journal of Coastal Conservation*. 15:ss.237-245

SFS 2010:2008. *Förordning om statsbidrag till friluftsförbund*. Stockholm: Miljö- och energidepartementet

SFS 2015:400. *Havsplaneringsförordningen*. Stockholm: Miljö- och energidepartementet

SFS 2010:900. *Plan- och bygglag*. Stockholm: Näringsdepartementet

SFS 1998:808. *Miljöbalk*. Stockholm: Miljö- och energidepartementet

Skr 2012/13:51. *Mål för friluftspolitik*. Stockholm: Miljödepartementet

Stenseke, M., Fredman, P., Sandell, K. & Emmelin, L. (2013). Framtida friluftsforskning i Sverige. I Fredman, P., Stenseke, M., Sandell, K. & Mossing, A. (red.) *Friluftsliv i förändring: resultat från ett forskningsprogram: slutrapport*. (Naturvårdsverkets rapport 6547). Naturvårdsverket. ss. 251-267.

Tillväxt Norra Bohuslän (2018a). *Blå Översiktsplan för norra Bohuslän: Fördjupad översiktsplan för havsområdena i Strömstad, Tanum, Sotenäs och Lysekils kommuner. Planbeskrivning*. (Antagandehandling 180705). Strömstads kommun, Tanums kommun, Sotenäs kommun & Lysekils kommun. https://www.tillvaxtbohuslan.se/bla-op/wp-content/uploads/sites/4/2018/11/Planbeskrivning_Bla-OP_laga-kraft_181031.pdf

Tillväxt Norra Bohuslän (2018b). *Blå Översiktsplan för norra Bohuslän: Fördjupad översiktsplan för havsområdena i Strömstad, Tanum, Sotenäs och Lysekils kommuner. Planeringsförutsättningar*. (Antagandehandling 180705). Strömstads kommun, Tanums kommun, Sotenäs kommun & Lysekils kommun https://www.tillvaxtbohuslan.se/bla-op/wp-content/uploads/sites/4/2018/11/Planeringsforutsattningar_Bla-OP_laga-kraft-181031.pdf

Tillväxtverket (2016). *Turismens begreppsnyckel: Internationellt rekommenderade begrepp*

och definitioner för turism. Stockholm: Tillväxtverket

Williams, D. R. & Vaske, J. J. (2003). The measurement of Place Attachment – Validity and Generalizability of a Psychometric Approach. *Forest Service*, 49(6), 830-840.

Wolf-Watz, D. (2015). *On Environmental Grounds: Outdoor Recreation, Place Relations and Environmental Sustainability*. Diss. Karlstad: Karlstads Universitet

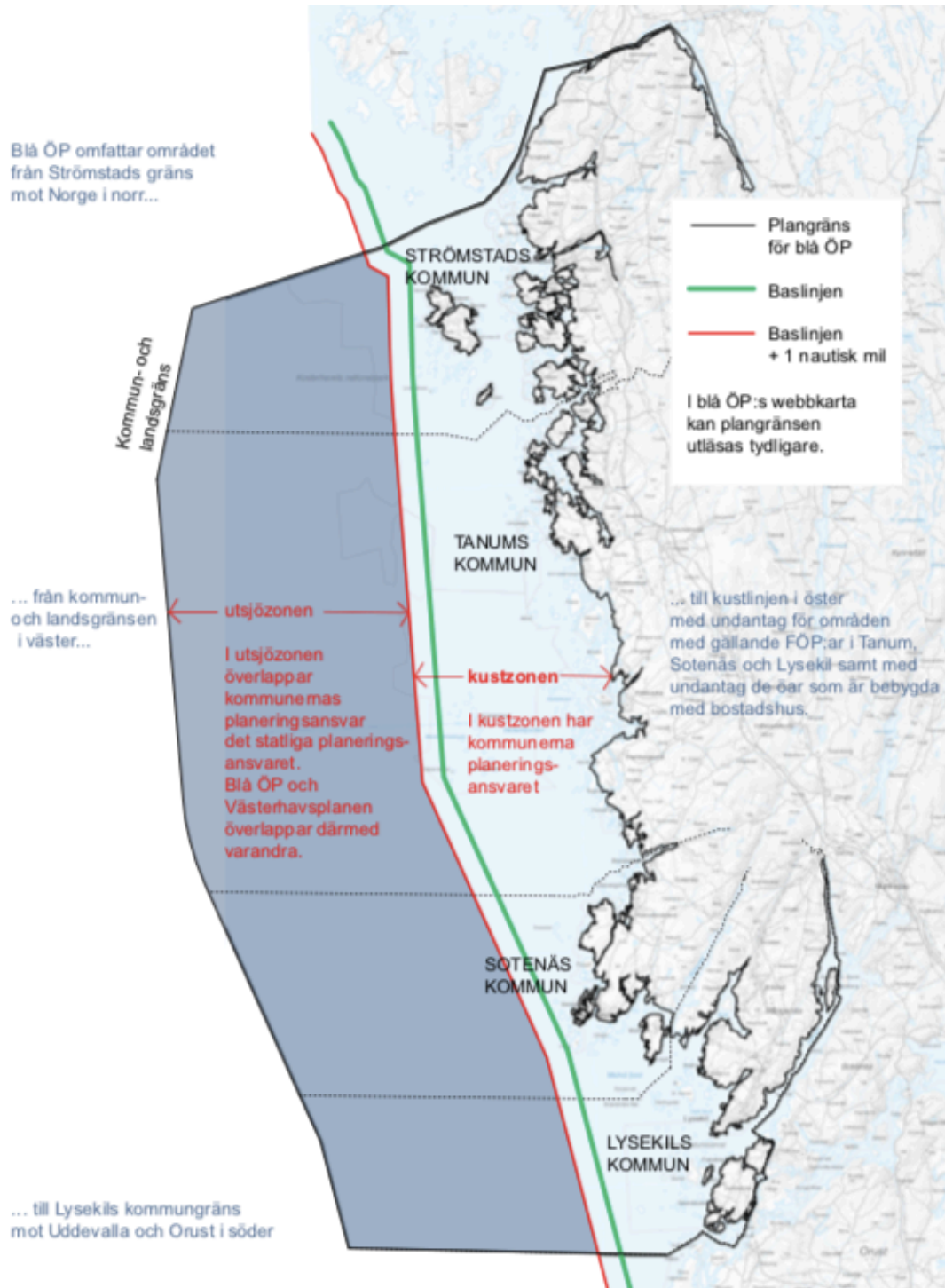
9.2 Muntliga källor

Personintervju 2019-05-02, Thomas Johansson, enhetschef enheten för Havsplanering, Havs- och Vattenmyndigheten

Personintervju 2019-05-03, Carl Dahlberg, processledare på Tillväxt Norra Bohuslän

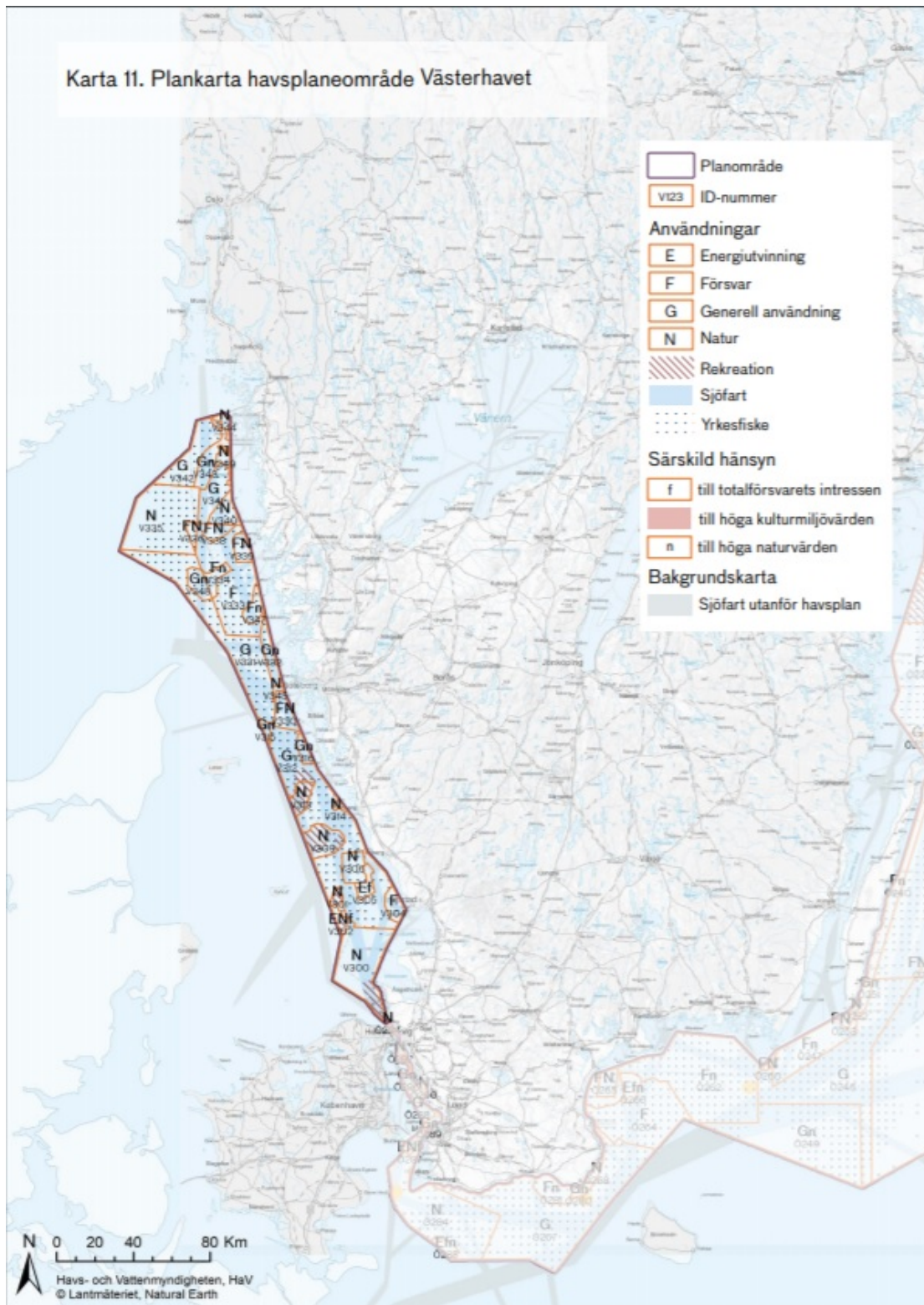
10. Bilagor

Bilaga 1. Planområde Blå Översiktsplan - Fördjupad översiktsplan för Strömstad, Tanum, Sotenäs och Lysekils kommun

Källa: Tillväxt Norra Bohuslän 2018a, s. 17

Bilaga 2. Planområde Västerhavet, Förslag till Havsplaner för Sverige

Källa: HaV 2019a, s. 124

Bilaga 3. Intervjuguide

Inledande information om studiens syfte och syftet med intervjun, ljudinspelning, hantering av information, publicering av namn etc.

Inledande frågor

Vilken roll har du haft i arbetet med att ta fram **Havsplanen/Blå ÖP**?

Kan du kortfattat beskriva bakomliggande planeringsprocess?

Vilka har varit de huvudsakliga aktörerna i planeringsprocessen?

Friluftsliv i planeringen

Hur har ni i planeringsprocessen arbetat med friluftslivsfrågor?

- Specifik arbetsgrupp/ansvarig person?
- Samarbete med aktörer inom friluftsliv?

I **Havsplanen/Blå ÖP behandlas friluftsliv till viss del separat och till viss del sammankopplat med turism/besöksnäring. Hur kommer det sig att friluftsliv och turism/besöksnäring behandlas delvis separat och delvis tillsammans?**

Liknande gäller för friluftsliv och rekreation. Hur kommer det sig att rekreation och friluftsliv behandlas delvis separat och delvis tillsammans?

- Hur har ni i planeringen tänkt kring begreppen friluftsliv och rekreation?
- (Exempel Havsplan: I del 7 (Planeringsförutsättningar) under rubriken "Intressen och anspråk" finns exempelvis ett avsnitt *Rekreation* som delas upp i tre underrubriker: Friluftslivsaktiviteter, Båtliv och Fritidsfiske. Vad är tanken bakom Rubrikuppdeleningen?)
- (Exempel Blå ÖP: I rekommendationsavsnittet för Maritim turism och rekreation finns bland annat rekommendationsområden för Utvecklingsområden för turism, Utvecklingsområden för båt- och friluftsliv och Områden för friluftsliv och rekreation. Friluftsliv nämns inom alla dessa tre rekommendationsbeskrivningar, hur kommer det sig att man gjort just denna uppdelning?)

Vilka anledningar ser ni till att inkludera friluftsliv som en del i planeringen?

- Hur har man kommit fram till dessa? (*vad saknas? inte uppmärksammas? Sociala/ekologiska/ekonomiska aspekter?*)

Kan du berätta om hur friluftsliv har prioriterats i förhållande till andra intressen?

- När intressekonflikt uppstått, t.ex. mellan friluftsliv och energianvändning/sjöfart/annat, hur har intresseavvägningen sett ut under planeringen?
- Motiveringar (Hur kommer det sig att ... prioriteras högre/lägre?)

Framtid/Utfall

Hur kommer **Havsplanen/Blå ÖP påverka det faktiska beslutsfattandet gällande framtidens marina friluftsliv?**

Finns det någon strategi för uppföljning av det marina friluftslivet och hur det påverkas av

planeringen?

Finns det möjlighet att ändra/justera planen i ett senare skede om nya behov eller förändringar inom det marina friluftslivet dyker upp?

I det område där Havsplanen och den kommunala planeringen överlappar...

- Hur är det tänkt att havsplanen och den kommunala planeringen ska samverka?
- Kan du se några möjliga intressekonflikter mellan nationell och kommunal nivå gällande friluftslivet?

Avslutande

Är det något du anser att ni borde gjort något annorlunda gällande friluftslivet i Havsplanerna/Blå ÖP?